

KUSTBON

FÖRBINDELSLÄNK
FÖR
ESTLANDS SVENSKAR

NR 2 ÄRGÅNG 42
JUNI 1985

Angenäm sommar!

Detta motiv från 1800-talets Reval har Carl Russwurm haft till brevhuvud. Konstnären som utfört teckningen heter L.H. Petersen. Förlagan till ovanstående fotografi finns i Kungl Biblioteket, Stockholm.

Foto Kungl Biblioteket

Förbindelselänk för
Estlands svenskar

Utgiven av kulturföreningen
SVENSKA ODLINGENS
VÄNNER

Redaktör: *Edvin Lagman*
Redaktionssekreterare:

Hugo Mickelin

Ansvarig utgivare: *Thomas Lorentz*
I redaktionen: *Tomas Dreijer*

Göran Treiberg
Inger Söderlund

Red. och exp. Vikingagatan 25 1/2 tr ned
113 42 Stockholm
Tel. 32 48 78

Kustbons & SOV:s postgiro
35 13 11-6

1985 utkommer Kustbon med
fyra nummer

Prenumerationspris 75 kr
Dödsannonser 100 kronor

Övrig annonsering:

1/1 500:— 1/2 300:—

1/4 150:— 1/8 100:—

ISSN 0345-6706

Östgöta

Correspondenten

Linköping

Öppettider
i SOV:s och

Kustbons expedition

måndag 08.00—13.00

tisdag—onsdag—torsdag 08.00—15.00

fredag 10.00—15.00

Innehåll

Vad är det som . . . ?

av <i>Edvin Lagman</i>	2
Fädernas kyrka av <i>Elmar Nyman</i>	3
Hembygdsmuseet "Ippgården"	
av <i>Anders Enggrön</i>	5
Kertellbor till Ormsö	
av <i>Jörgen Hedman</i>	7
En väckelserörelse	
av <i>Jörgen Hedman</i>	9
Elmar Nyman estlandssvensk kulturstipendiat av <i>Edvin Lagman</i>	10
Minnesord över Arthur Johanson	
av <i>Edvin Lagman</i>	11
Estlandssvenskt på Musikmuseet	
av <i>Hugo Mickelin</i>	11
Liten intervju med Nils Danell	
av <i>Tiia Derblom-Anderson</i>	12
Nargö- och Revalkväll	
av <i>Seija Luther</i>	13
SOV:s årsmöte 20 april 1985	
av <i>Inger Nemeth</i>	14
Estlandssvenskarnas hembygdsgdag (annons)	15
Förhandsmeddelande om kommande estlandssvenska sammankomster	15
Första Borrbyträffen i Sverige	
av <i>Sven Ahlström</i>	16
Tisdagsträffen av <i>Pöhls-Ingeborg</i>	16
Konfirmationsminne av <i>Hans Selin</i>	17
Fem generationer	17
"Dag för dag" av <i>Lydia Pöhl</i>	18
Familjenytt	22
Födelsedagar	23

Edvin Lagman

Vad är det som . . . ?

Jag undrar om inte många, kanske de flesta, kanske alla estlandssvenskar liksom jag ser de gamla bygderna i ett allt klarare ljus, med ett allt mer betagande skimmer över sig. Det kan vara skönt att låta tanken ta formen av bilder med harmoniskt sammanfogade detaljer och med rena färger över skogar, ängar och vatten. Är det nostalgi? Javisst, det kan vara nostalgi, men det kan också vara vackra minnen helt enkelt, minnet av det vi upplevt starkast och som helt naturligt framträder för vårt inre öga då och då, på samma sätt som vi stundom återupplever skräckens och fruktans ögonblick. Varför skulle vi inte ibland få hämta kraft ur våra vackra minnen?

Vad är det som gör att vi i våra tankar så gärna återvänder till den förra hembygden? Livet var ju för de flesta av oss ganska kärvt, ja tidvis hårt. Och ändå vill kärleken till detta oåterkalleligt förgångna aldrig slockna. Vad är det vi tänker på?

Egentligen var vi alla utpräglade sommarmänniskor. Vintern bjöd oss ju inte mycket annat än mörker, köld, snö och hårt arbete i skogen. Vi gick och längtade efter våren och sommaren med en helt annan motivering än den som människorna i städerna har. Vår minnesbild formas därför av detaljer från våren och sommaren. Först var det snösmältningen och ränilarna, så de första gröna stråna på gårdsplanen, sedan blåsipporna i skogsbrynet och backsipporna på stranden. Till sommaren hör de gröna ängarna, de blommande åkerrenarna och de susande lövskogarna. Vattnet, havet är med hela tiden i sina skiftningar. Växlingen mellan dag och natt, ljusa kvällar och friska morgnar ger minnesbilden ytterligare omväxling och färger den med en tidsdimension. Och över det hela spänns en blå himmelskupa med lätta ulltottar, medan doften av blommor och örter känns i vinden.

Är aldrig himmelen mulen på den bilden, går åskan aldrig, regnar och stormar det inte? Sådant hör inte till de allmänna dragen i bilden. Är åska eller storm med, så gäller det något enstaka tillfälle, som konkretiseras i minnet.

Vi väljer ut det skönaste och minns det vackraste. Det är vår minnesbild, ty

sådan är människans natur. Och varför skulle det inte få vara på det viset, bara man är medveten om att idealbilden inte sammanfaller med den gångna verkligheten.

Envar av oss skapar sin bild av sina egna erfarenheter och minnen. Vår tidigare gemensamma miljö har givit oss gemensamma minnen och likartade bilder. Och vi kan väl alla i tanken glädjas åt det som just har nämnts.

Dock är allt inte lika för alla, det kan man nog förutsätta. Vi som var unga när vi lämnade landet, hade ännu inte fått uppleva de hårda dragen i livet därborta, bekymmer för det dagliga brödet, ängslan för dem som var till havs, sorg efter dem som dött. Vi var med om de förfärliga ockupationsåren, och de har grävt sig djupt in i vårt minnes skrymslen. De kommer fram då och då och kastar sin skugga över vårt ljusa landskap, men vi förtränger dem åter.

Har gångna århundradens historia satt sina spår? Hör den till det som formar vår minnesbild? Inte med konkreta drag för vår generation, men väl för dem som lämnade oss för några årtionden sedan. Historien lagras dock i människorna från släkte till släkte och formar oförmärkt deras livsmönster, uppfattning och bedömning av omvärlden. Även vi nu levande har detta arv inom oss, och det sätter sin prägel på vår hållning i tillvaron. Tiden som sådan och de skikt av erfarenhet som tiderna avsätter i generationerna finns nog med bland de detaljer som kantar vårt minnes väg tillbaka.

När vi samlas en sommardag kring vårt gemensamma förgångna, så finns allt detta med som incitament, som drivande kraft. En bygd och dess histora formar sina människor enligt ett rikt sammansatt mönster.

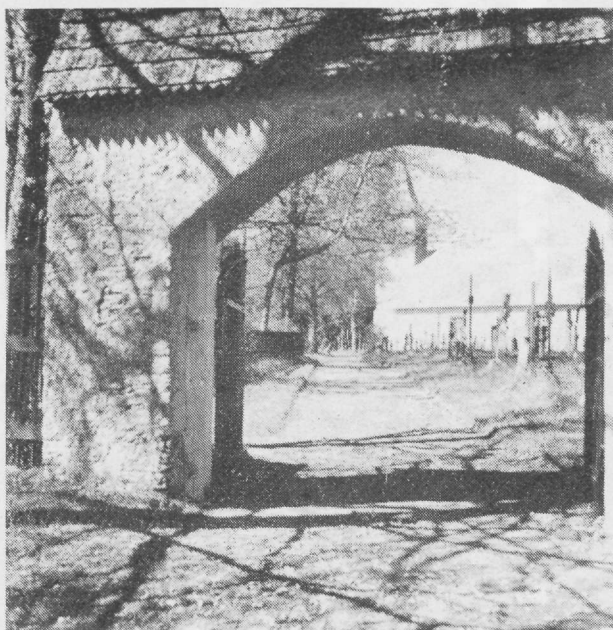
Det är detaljer i detta mönster som återkommer i våra minnen och som vi ser i ett förklarad ljus. Det är naturligt, ja viktigt, att vi ständigt knyter an till det som varit och som format oss. Utan det vore vi träd utan rötter.

Tanken på det som varit är inte alltid nostalgi. Den är oftare ett sätt att samla kraft för uppgifter i nuet.

Elmar Nyman

Fädernas kyrka . . .

Ljusa minnesbilder från Roslepkapellets 100-årsjubileum sommaren 1935 — djupt vemod sommaren 1985 över situationen i den forna hemförsamlingen.

”Nu ser vi i fonden Rosleps kapell. Björkarna står vackert gröna på gräsplanen framför muren, lövet ramar in porten, en grusad gång skymtar därinnanför.” (Edvin Lagman i Kustbon 1965/4)

Söndagen den 7 juli 1935 tycktes halva Svensk-Estland ha infunnit sig i Öl-bäck, Rickul, för att vara med och fira Roslepkapellets etthundraåriga tillvaro. Åreporten vid huvudingången var smyckad med sommarens fagreste blomster och med Estlands och Sveriges flaggor. Blommor och grönt överallt, även inne i kapellet, levande ljus på predikstol och altare. De ca 450 sittplatserna var upptagna långt före festligheternas början — majoriteten av deltagarna fick nöja sig med ståplatser utanför.

Dagens hedersgäst var estniska kyrkans primas, biskop H B Rahamägi. Han assisterades av kontraktsprosten Karl Nilsson, vice prosten Hjalmar Pöhl och Nucköförsamlingens båda präster, kyrkoherde Sven Danell och pastorsdiakonen John Isacsson. Vid orgeln satt som alltid trygge Klingberg, allas vår avhållne Rockdislarn. I den stora trängseln försökte Höbringläraren Anton Vesterberg bana väg för sig själv och sin blandade kör.

Sedan biskop Rahamägi inlett med ett kort högtidstal, höll Sven Danell högmässopredikan. Han gav bl a en kort översikt över kapellets tillkomsthistoria och apostroferade därvid särskilt

roslepbon Mathias Rösler, amptman (inspektor) på Rickuls herrgård, som på egen bekostnad låtit uppföra det nya stenkapellet. Lovord fick också baron Gustaf Vilhelm Taube, rickulhern, som generöst bidragit till kapellets underhåll.

Sven Danell nämnde också en tredje person, som i hög grad gjort sig förtjänt av församlingens aktning och tacksamhet — förra kommunaläldsten och läraren Matts Schönberg, som skulle begravas samma dag. I egenskap av föreläsare hade Matts Schönberg under omkring 20 år lett gudstjänsterna i Rosleps kapell. (Det var under den tid då prästen besökte kapellet ca tio gånger om året.) ”Kålsve--pappa” jordfästes efter högtidligheten i kapellet av själve biskopen, som även han erinrade om den avlidnes välsignelsebringande verksamhet i församlingens och skolans tjänst.

Till de oförglömliga minnena från denna dag hör också den konsert som väntade jubileumsfirarna vid 7-tiden på eftermiddagen. Ceciliakören från Göteborg var då äntligen framme efter en stormig överresa. Stackars oss alla som inte rymdes i kapellet och inte kunde njuta av den vackra sången. Men göte-

borgarna fann på råd. Efter den egentliga konserten ställde de upp utanför kapellet och lät sin skönsång flöda. Och gemensamt sjöng kör och menighet Du gamla du fria. Vilken söndag att minnas!

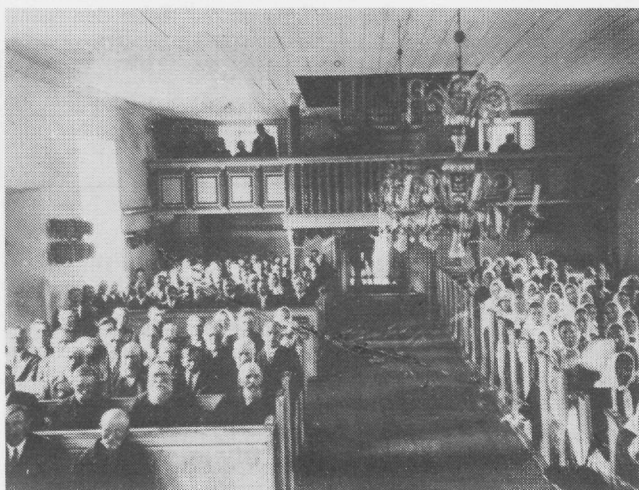
*

Rosleps kapell var enkelt till sin utformning men hade skönhet och värdighet. Det var också lagom stort för kapellförsamlingens ca 1 400 medlemmar. Kapellet hade till en början halm-tak, som under detta århundrade byttes ut mot ett tak täckt med galvaniserad järnplåt. Det hade två ingångar, den ena från södra långväggen och den andra från västra kortväggen genom tornfoten. Fönstren liknade knappast kyrkfönster, de var inte välvda. Deras storlek gjorde emellertid att mycket ljus strömmade in i kapellet, och därför var också Rosleps kapell i motsats till moderkyrkan på Nuckö (S:t Katarina kyrka) en ljus helgedom. På tornspiran fanns en vindflöjel med årtal 1835. I nedersta kanten av norra väggen i hörnet var en stentavla fäst på vilken det stod ”År 1835 har Mathias Rösler låtit bygga detta tempel på egna medel. Han är född i Roslep by Irjas gård och är inspektor på herrgården.” Altartavlan föreställde Jesus med törnekronan. Altarrundan var byggd i halvcirkel med svarvade stolpar. På ömse sidor om predikstolen hängde tavlor, föreställande de fyra evangelisterna. Från mellantaket hängde tre ljuskronor av glas. Orgeln var placerad i en liten utbyggnad till läktaren. Sådan är min minnesbild av detta kapell.

Emellertid får vi inte glömma att stenkapellet från 1835 inte var Rosleps första kapell. Tidigare hade på samma plats stått ett litet träkapell, sannolikt uppfört 1627, eventuellt i slutet av 1600-talet. Hur detta Rosleps gamla kapell såg ut har vi en tämligen klar föreställning om. Det är, som säkert många av Kustbons läsare vet, i stort sett samma kapell som från 1835 utgjorde Sutleps kapell. Rosleps gamla kapell fick alltså ersätta Sutleps träkapell. Detta var också från 1600-talet men betydligt sämre underhållet än kapellet i Roslep.

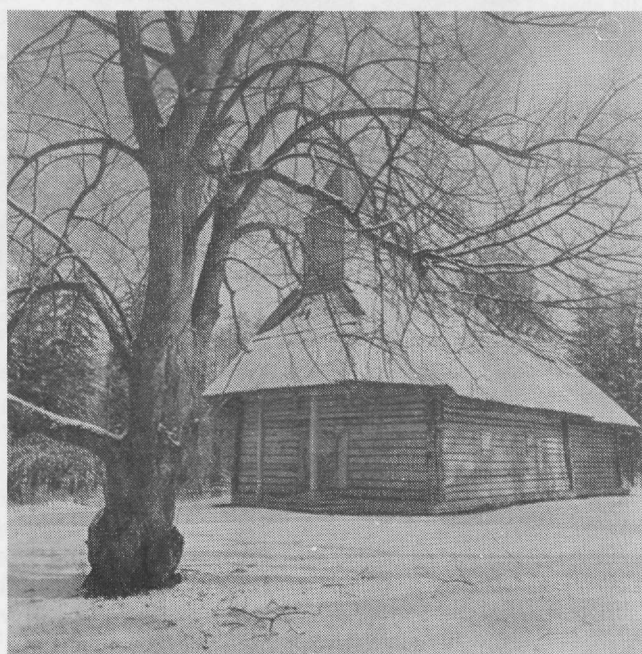
*

1943—44 lämnade rickulborna sin bygd och sin helgedom. Självfallet hoppades de att de människor som skulle komma att befolka bygden också skulle vårda kyrkorna. Har deras förhoppningar infriats? Tyvärr inte. Med sorg i

”Söndag i Rosleps kapell. — Sen mössorna hängts på väggen intog karlarna sin sida i kyrkan, den andra behärskades av kvinnornas sjalettklädda fylking. Rockdislan (spinnrockmakaren) ledde med sitt orgelspel den starka och mäktiga sången.” (Per Söderbäck i *En bok om Estlands svenskar 2*, s 253.) Överst t v

Rosleps kapell för några årtionden sedan. Det successiva sönderfallet tycks ha börjat ganska snart efter krigsslutet. Överst t h

Vanvård och vandalisering har gått hand i hand. Av rickulfolkets vördade helgedom återstår endast en grushög. Ovan t v

Bilden ovan t h visar Sutleps kapell (Rosleps gamla träkapell) som det ser ut i dag i Revals friluftsmuseum Estland, Tallinn 1977.

hjärtat måste vi konstatera att Rosleps kapell numera inte existerar. Endast en trasig gavel och en grushög finns kvar. Se bilden! Det successiva sönderfallet tycks ha börjat ganska snart efter krigsslutet. Kapellets tak monterades ned undan för undan — plåt var en begärlig vara. Och när taket väl var demolerat, gjorde storm och regn resten. Vanvård och vandalisering har gått hand i hand. Ett par träskulpturer har omhändertagits av konstmuseet i Reval. Vart övriga inventarier tagit vägen är inte bekant. Däremot lär stenen med kronprins Gustaf Adolfs namnteckning från dennes besök i Rosleps kapell 1932 alltså fortfarande finnas kvar bland bråten.

Vad har hänt med Rosleps gamla kapell, alltså Sutleps nya? I Sutlep letar man förgäves efter det. Men dessbättre har det gamla träkapellet förskonats från förstörelse. 1970 började en andra lång resa för denna helgedom. Den transporterades då till Reval och återuppfördes i Rocca al Mare (Revals motsvarighet till vårt Skansen). Såvitt en lekman kan bedöma, har Sutleps kapell blivit föremål för en pietetsfull restaurering. Det utgör, säges det, en av friluftsmuseets stora sevärdheter. Men så är också Sutleps kapell jämte Runö gamla träkyrka Estlands enda träkyrkor från 1600-talet. Man kan beklaga att nuvarande sutlepor inte längre har

en egen kapellbyggnad, men å andra sidan har deras gamla kapell räddats i motsats till Rosleps. Där Sutlepkapellet nu står i blickpunkten för alla museibesökare kommer det ständigt att påminna om den svenska kust- och öbefolkning som i århundraden delade ljuvt och lett med det estniska folket.

Vad vet vi om Nuckö församlings två övriga kyrkobyggnader, moderkyrkan S:t Katarina på Nuckö halvö och Jesu kapell på Odensholm? Glädjande nog är moderkyrkan alltså intakt. Lokala entusiaster, sannolikt med bidrag från museimyndigheter, har sett till att nödvändiga reparationer och underhållsarbete utförts. Som många estlandssvens-

Andreas Enggrön

Hembygdsmuseet "Ippgården"

Ett 50-årsjubileum

Rågö hembygdsmuseum, "Ippgården", invigdes den 11 augusti 1935.

Söndagen den 11 aug 1935 var en stor bemärkelsedag för rågöborna, då invigdes nämligen hembygdsmuseet, en gammal rökstuga från gården Ipp i

kar vet, uttraderades Odensholms kapell redan 1941 under det tysk-ryska kriget.

*

Ödet har alltså hårt drabbat även våra helgedomar. Två av Nuckö församlings tre kapell är raserade, medan det tredje förvandlats till ett museiobjekt, långt från den miljö där det hörde hemma. Borta är de prästmän som betjänade oss i moder- och kapellförsamlingar. Rockdislarn fick bryta upp några år innan hans församlingsbor lämnade hem och bygd. Tillsammans med Sven Danell kan vi hoppas att Rockdislarn nu får lova Herren på "Salems orgor".

Vemod och sorg blandas med ljusa minnen. Än kan vi, om vi bjuder till, höra den mäktiga församlingssång som dånade fram i Rosleps kapell. Säkert tycker många av oss att man i de riks-svenska kyrkorna sjunger alldeles för fort och längtar efter den utdragna psalmsång, som gav tid till eftertanke och innerlighet, frammanande en vision av "havshorisontens vidd och evighetens oändlighet", för att använda Danells ord.

Storbyn på Lilla Rågö. Att allt detta kom till berodde på att rektor Per Söderbäck fick idén och tog initiativet till att stugan skulle bevaras. Rektor Söderbäck, som under några år på 20-talet var rektor vid Birkas svenska folkhögskola i Estland, besökte ofta Rågöarna, och när han slutat vid Birkas och återvänt till Sverige kom han på återbesök till Rågöarna då och då. Som bekant skrev han boken om Rågöarna, och då behövde han skaffa så mycket upplysningar som möjligt av rågöborna. Sommaren 1934 var han även där och det var då som han kom med förslaget till rågöborna, att stugan från Ippgården skulle bevaras, emedan det var den enda rökstuga som var kvar på Rågöarna.

Eftersom gården nu var utdöd (siste invånaren här var Anders Gitåg, som dog omkring 1930) och även gårdsplanen efter storskiftet 1931 blev annans mark och lagen var sådan, att alla byggnader skulle vara bortflyttade inom 6 år kunde inte den gamla ägaren efter denna tidpunkt mer göra anspråk på att få ha dem kvar på den nye ägarens mark. Då det inte var så lång tid mer som byggnaderna fick stå kvar där, kom Per Söderbäck med förslaget, att stugan skulle flyttas och bevaras, och det var hög tid att göra något åt det. Med rågöbornas samtycke bildades en kommitté på 8 medlemmar med folk-

skollärare Johannes Pöhl i spetsen. Stugan inköptes eller skänktes och skulle flyttas till kommunens mark vid norra ändan av Storbyn på Lilla Rågö.

Övriga i kommittén var: August Fredrik, Alfred Sydman, Oskar Nystil, Mathias Sjölund, Karl Koinberg, August Espling, Johannes Espling; senare blev det en och annan ny i kommittén, samtliga kommitterade var från Lilla Rågö.

Kommittén utsåg byggnadssnickaren Mathias Vesterholm till att märka av timret, väggstockarna, och se till, att ingenting skulle förfaras. Allt utom det gamla halm-taket gick att ta reda på nästan till hundra procent. När allt var avmärkt och nerrivet, var det dags att flytta stugan, och någon gång på sen-vintern 1935 gick budet runt i gårdarna, att den som ville och kunde skulle hjälpa till att forsla bort timret och övrigt till kommunens mark. En förmiddag samlades en stor del av Lilla Rågöborna med häst och släde, och det dröjde inte länge, förrän allt var forslat till den nya byggnadsplatsen på kommitténs mark, alltså i Storbyn på Lilla Rågö. När nu timret och allt övrigt var överflyttat var det, så snart som snön smält undan, tid för Mathias Vesterholm att ta itu med byggandet. Så småningom, medan våren framskred, stod åter Ippstugan uppbyggd och färdig vid midsommartid och nu med nytt halm-tak, för det gamla var svårt att lägga på igen. Taket var det enda som var från nytt datum.

När stugan var färdig, var det mycket annat som behövdes och skulle finnas i ett hushåll. Många inventarier fanns kvar från Ippgården, men mycket fattades också. Åter gick ett bud runt i gårdarna, att den som ville skänka och kunde avvara gamla saker, helst med årtal på, kunde lämna dem till Ippstugan, som nu skulle bli hembygdsmuseum. Det samlades in såväl från Lilla som från Stora Rågö och det gav resultat. Från Sverige kom det 2 dockor: en manlig och en kvinnlig figur som påkläddes rågöfolkdräkt, bl a ställdes också in en vävstol med full uppsättning. Över bordet hängde en sk jul-krona gjord av äggskal i olika färger, vassrör, pinnar och snören. Den var skänkt av Hinders på Stora Rågö och skulle visst tas in vid jul.

Många av rågöborna var skickliga hantverkare och nästan alla inventarier och redskap gjordes hemma, tex alla laggkärl från ett stort ölkar till en liten smörask var hemmagjorda, alla korgar och mycket annat. Många saker som skänktes dit var från 1700-talet.

Interiör från "Ippgården" (ovan t v).

Erka-Foto

Vid "Ippgården" (ovan t h).

Erka-Foto

"Spikan" vid museet. Personerna fr v: Irene Sydman, Sigrid Öström, Harald Blomberg, Marta Isberg, Agnes Mählberg och Oskar Nystil (t h).

Erka-Foto

Sommaren framskred och invigningsdagen närmade sig. Genom kommitténs försorg var allt som skulle finnas i ett hushåll med i stugan.

Ock så kom söndagen den 11 augusti, som skulle bli museets invigningsdag. Ja, redan på lördagen före kom det folk utifrån, bl a en manskör från Nuckö, en blandad kör från Rickul och många fler. Det var mycket att göra dagarna före. Söndagen bjöd på bästa tänkbara väder med klar sol och ljumma vindar; kanske var det något disigt på eftermiddagen. Affischer hade satts upp, och många båtar åkte i skytteltrafik över sundet mellan Baltischport och Lilla Rågö. Från Sverige kom ca 50-talet svenskar och från andra svenskbygder i Estland kom det flera. Det stod dagen efter i tidningarna att ca 1 000—1 200 personer varit samlade. Frampå eftermiddagen var det invigning. Vid grinden hade rests en äreport, och på var sida vajade flaggor — en svensk och en estnisk. Rektor Per Söderbäck höll invigningstalet som var på svenska, men han sade även några ord på estniska, vilket han läste upp från manuskript; övervägande delan av deltagarna var ju ester. Så var det tid för själva öppnandet, som gjordes av någon representant från kulturministeriet eller kulturnämnden (kommer ej ihåg namnet). Han

öppnade dörren symboliskt med en gammaldags nyckel; själva låset var av trä. När dörren var öppen, gjorde han entré tätt följd av rektor Söderbäck, och så var det fritt att gå in och se för den som så önskade, och det blev trängsel därinne.

Stugan bestod av tre rum: fårsta — förstugan, stuve — storstugan och kåman — kammaren. Man gick in från farstun. Vid farstudörren stod en medlem av kommittén med en kassa, och den som ville kunde ge en slant — det behövdes ju pengar till många ändamål. Utanför anordnades dans och ringlekar, och under ledning av August Espling dansade Rågö danslag rågö-folkdanser. Manskören från Nuckö och blandade kören från Rickul sjöng varannan gång. Utom de i danslaget var även många andra rågökvinnor klädda i folkdräkt. Genom kommitténs försorg hade även en kiosk ställts upp, där man kunde köpa läsk, smörgåsar, godsaker och cigaretter.

Då det även fanns blåsinstrument till en orkester på Lilla Rågö, var det meningen att orkestern skulle medverka, men eftersom det var sent påtänkt och en del nybörjare skulle vara med, slopades orkestern från programmet. Festligheterna fortsatte till sent på kvällen, ännu vid mörkrets inbrott var många i

rörelse. Många var kvar till dagen därpå. Rikssvenskarna var inkvarterade hos olika familjer i gårdarna.

Då nu alla festligheter var över, var det fritt fram för alla som ville komma och besöka Ippstugan som nu blivit hembygdsmuseum, det första och enda i sitt slag i Estland. Nyckeln fanns hos folkskolläraren Johannes Pöhl. Hade inte han tid att ta emot besök, kunde någon annan få nyckeln och gå och visa. Jag tror att inträdet alltid var gratis, men det stod en kassa där för frivillig avgift.

Snart nog blev det höst, och då blev det inte så många besökare, och under vintern blev det bara någon tillfällig tillsyn, men det skulle bli en ny vår och sommar, allt var fortfarande inte klart. På Ippgårdens gårdsplan fanns ännu ett hus — uthuset eller "spikan" kvar. Det bestämdes att även spikan skulle flyttas till kommunens mark borta vid huvudbyggnaden och Mathias Vesterholm fick åter märka av timret, och en vacker vinterdag samlades åter några rågöbor med häst och släde och forslade det till den nya platsen. Den byggnaden var inte så stor så det gick fortare att bygga upp den. Den var välbehövlig. Eftersom det blivit för mycket inventarier i huvudbyggnaden, var det bra att få ut en del till spikan.

I och med att spikan byggts upp och då man räknade med flera besökare och fester, beslöt kommittén att även bygga en dansbana. Under invigningen hade man dansat på bar mark. Medan isen ännu låg kvar mellan fastlandet och Rågöarna köptes några timmerstockar på fastlandet, som sågades till bräder och plank, och på våren 1936 byggdes även dansbanan på baksidan av huvudbyggnaden. Dansgolvet, som det kallades, byggdes färdigt som frivilligt arbete, samtidigt som Mathias Vesterholm satte upp "spikan".

Det blev många festligheter och mycket dans på dansgolvet, och många kom och besökte museet.

När Per Söderbäck fick idén att Ippstugan skulle bevaras åt kommande generationer för att de skulle få se hur man levtt förr, kunde ingen ana att tiden för Ippmuseet skulle bli så kort. Ännu i slutet på 1930-talet var det fred i Europa; fast man ofta hörde talas om nytt världskrig förflöt allt lugnt och stilla. Somrarna var fina och varma, och många turister sökte sig ut till Rågöarna och besökte hembygds museet. Särskilt på söndagarna under högsommaren anordnades billighetsresor sk "huvitusrongid" från Reval ut till andra städer och så även till Baltischport. De som hade större båtar, körde över mycket folk från Baltischport till Lilla Rågö, och då kom det även många besökare till museet. Vid fester samlades många hundratals personer, och fest i större skala hade man 1—2 gånger varje sommar.

Sommaren 1939 gick förbi lika fridfull och lugn som övriga somrar, men man och man emellan talades ofta om krig. Oron hade växt betydligt i Europa och 1 september bröt kriget ut. Estland blev inte med i början. Dessförinnan hade Tyskland och Ryssland ingått en icke-angreppspakt, och ryska trupper fick komma in i Estland. I slutet av 1939 kallades representanter från estniska regeringen till Moskva och ställdes inför kravet, att Estland skulle upplåta flott- och flygbaser i vissa kustområden, bland vilka även var staden Baltischport liksom Rågöarna. I början på oktober samma år kom de första ryska trupperna in i landet till de arrenderade baserna, och strax därefter var turen kommen till Rågöarna. Snart nog stod det klart för rågöborna att de skulle få flytta från sina öar. Gårdarna värderades och taxerades av taxeringsmän, och estniska staten skulle lösa ut dem sedan. I april 1940 kom budet, att alla skulle ha flyttat före 1 juli samma år, och som det var kall vinter och isarna ännu var starka, blev det många flytt-

Jörgen Hedman

Kertellbor till Ormsö

En fortsättning . . .

Dagöbild: fiskebodan på en flack strand.

Foto Triefeldt

lass med bohag och husgeråd som gick till bekanta och släktingar på fastlandet.

Ja, vad skulle då bli av hembygds museet, även där var mycket som borde räddas undan. Det kom en representant från något museum i Dorpat (Tartu) och föreslog, att allt skulle flyttas över till fastlandet och senare forslas vidare till Dorpat. Så gjordes även. Ippstugan revs åter ned, likadant även spikan. Allt timmer och alla inventarier fraktades över till fastlandet. I Korkis i Pellas gård stuvades inventarierna in i ett uthus och timret travades upp i en trave på stranden. Det blev någorlunda täckt, kanske inte tillräckligt för att stå emot väder och vind.

Ja, i dag när jag skriver denna skildring är det precis på dagen 38 år sedan vi stuvade in inventarierna i Pellas uthus och travade upp stockarna på stranden. Det var den 9 april 1940. När jag sista gången på sensommaren 1940 var till Korkis fanns traven fortfarande kvar på stranden, i oktober flyttade jag över till Sverige. Hur det blev med bortflyttningen till Dorpat, vet jag inget om. Kanske någon annan vet det?

I decembernumret 1983 av KUSTBON skrev jag en artikel om svenska bönder från byn Kertell på Dagö som år 1810 hade blivit uppsagda av sin godsherre och tvingats flytta från sin hembygd och fann en fristad på Ormsö. Då ytterligare material om dessa kertellbor kommit mig tillhanda vill jag lämna nya upplysningar och i viss mån revidera de uppgifter jag då lämnade. Den intresserade läsaren kanske kan ögna igenom den tidigare artikeln och jämföra.

Kertell finns omnämnt för första gången i ett privilegiebrev från år 1470; möjligen förekommer namnet dock redan 1447. 1564 fanns i Kertell åtta hakebönder och 12 enfötlingar, i byn fanns sammanlagt 67 vuxna män. 1634 fanns 20 gårdar på 8 1/4 hakar. År 1688 uppnåddes en topp med 42 gårdar på 9 hakar och 124 vuxna män. Efter den stora pesten fanns år 1712 99 invånare i 24 gårdar på 7 1/2 hakar. (Russwurts uppgift om att endast tre män, några kvinnor och barn överlevde är bara att betrakta som en sägen!) 1744 fanns i Kertell 30 gårdar med 224 invånare och 1782 en ny topp med 347 invånare i 32 gårdar. När byn splittrades

1810 fanns dessa 32 gårdar, men bara fem gårdar och 14 lösmansställen kvarstod efter utflyttningen — resten hade bränts ned!

Den estlandssvenske läsaren kanske kan ha nöje av att få ta del av gårdnamnen från Kertell. Dessa finns uppgivna i det originalmanuskript till EIBOFOLKE, som förvaras i dialektarkivet i Uppsala. Russwurm räknar här upp namnen på gårdar och lösmansställen (torp); tyvärr sker detta i bokstavsordning: ANDRUS, BENTAS, BERTELS, BIERKERS, BISAS, BIURS, BROAS, BRÄSCHLA, BÄSSINGS, CHRISTIANS, FRIBONDAS, GREISES, HAGGINGS, JAGOS, KNUTERS, LARSAS, LILL-MICKAS, LURAS, LUTS, MARTIS, MATSAS, MICKAS, MITTEBIS, OBBACKS, OBERGO, OBBIERKS, REINAS, RUNNBACKS, STACKINGS, STARINGS, STAVAS, STRUMPERSBOLS samt VEANES.

När det sedan gäller de familjer som slutligen hamnade på Ormsö, kan bara tilläggas före själva redovisningen, att de inte kom att få det så alldeles lätt. Baron A.F. von Stackelberg, som erbjudit dem att slå sig ned på ön, kom att utnyttja dem och de estniska bönder som 1836 och 1844 till ett antal av 28 familjer slog sig ned i gårdar som dessförinnan tömtes på invånare. Baron Stackelberg kunde utöva påtryckning på de styvnackade ormsöbönderna genom att ha de försvarslösa kertellborna samt esterna att arbeta under mycket sämre villkor. Givetvis sågs då ej de inflyttade med så särdeles blida ögon av den övriga befolkningen som var så mån att värna om sina rättigheter! De Dagö-Kertellska bönderna införlivades ändå nog relativt snart med de närbesläktade ormsöbönderna. Detta skedde så effektivt att endast ett fåtal minnen levte kvar intill våra dagar, varvid denna artikel kan fylla sitt syfte att påminna om händelser och tider som varit. Mången ormsöbo kommer nog att till sin förvåning hitta sitt eget familjnamn i förteckningen. Observera dock att byar och familjnamn inte överensstämmer med förhållandena på 1900-talet, beroende på baronerna Stackelbergs förflyttningar samt senare nyodling och gårdbyten.

Förutom de redan angivna gårdarna där hela familjen i de flesta fall hade kommit från Dagö, fanns det förstås ett stort antal gårdar, dit en eller flera personer anlät. Så fanns det i SVIBY nr 2 PETTAS fam Pettander — husfrun Lisu Simonsd f 1792, nr 10 MARS fam Massalin — världens brorshustru Kersti

Matsd f 1810, till gårdarna nr 15 ERKURS, nr 17 THOMAS, nr 29 SMESJONAS, nr 30 TÖNNIS samt nr 32 HANASA kom döttrar till kertellbönder. I SÖDERBY fanns vid nr 8 MARS fam Söderlund — husfrun Kersti Andersd f 1798 och pigan Mari Larsd f 1813. I NORRBY nr 2 HETMAN fam Nordbäck — sonhustru Kersti Andersd f 1794, nr 12 BENTAS fam Fällin — sonhustru Kersti Larsd f 1807. I FÖRBY nr 9 HANNAS, fam Hamberg — sonhustru Lisu Christiansd, nr 11 BACKES, fam Bäckman — andre sonens hustru Valba Andersd f 1807. I BORRBY nr 10 PEARS fam Åkerman — sonhustru Greta Christiansd f 1814; dennas syster Maria f 1803 var piga vid nr 11 THOMAS. I KÄRRSLÄTT fanns vid lösmansstället ÖRJAS två pigor från Dagö. I RUMPO

fanns vid nr 9 DUNTES en piga från Kertell. I DIBY vid nr 1 JONAS var ävenså en piga född i Kertell. I HULLO fanns ett lösmansställe som jag ej kunnat lokalisera där Katri Matsd f 1794 var gift med världens son.

Sammanlagt kom det 1810 från Kertell 231 personer tillhöriga 17 familjer hemmahörande i 15 olika gårdar i sin hemby. Året innan Kertells by sprängdes fanns det i byn 302 invånare (149 män och 153 kvinnor) i 32 gårdar.

27 olika familjenamn på Ormsö kan med tillhörande familjemedlemmar härleda sin släkt från Dagö-Kertell. Då undertecknad samlat mycket material om just dagövenskarna, kan de som är intresserade av textsläktforskning gärna vända sig till mig med förfrågningar — jag lovar att hjälpa till så gott jag kan.

FRÅN KERTELL TILL ORMSÖ ÅR 1810

TILL ORMSÖ BY:	GÅRDSNR- OCH NAMN	NAMN PÅ UTVANDRAD SAMT GÅRDSNR I KERTELL	VÄRDENS NAMN ÅR 1832—40 SAMT ANTAL INVÅNARE SAMMA ÅR	FAMILJE-NAMN TAGET 1838	
SVIBY:	nr 5 STUAS-PETERS	Hans Simonsson f 1768 från Kertell nr 28	Christian Hansson f 1787 8 personer	LUNDKVIST	
	nr 11 KLOS-MASS	Greis Jacobsson f 1759 från Kertell nr 27	Johan Greisson f 1797 11 personer	KORNBLOM	
	nr 13 LAURAS	Anders Jacobsson f ? från Kertell nr 1	Thomas Andersson f 1793 7 personer	LAURÉN	
	nr 18 NORJAS	Mats Greisson f 1732 från Kertell nr 2	Jacob Matsson f 1762 17 personer	VIKSTRÖM	
	nr 22 LILL-GREIS	Lars Mårtensson f 1752 från Kertell nr 10	Jöran Larsson f 1794 9 personer	SANDELL	
	nr 23 PEARS-ÖRJAS	Thomas Greisson f 1746 från Kertell nr 4	Jöran Thomasson f 1786 7 personer	FLINKMAN	
	nr 31 STOR-GREIS	Hans Matsson, hit från Norrby-Siffers	Samma Hans Matsson f 1809, 3 personer	BECK	
	Lösmansställe	Johan Thomasson f 1764 från Kertell nr 24	Samme Johan Thomasson 3 personer	HJORT	
	NORRBY:	nr 3 JAKAS	Christian Magnusson f 1768, från Kertell nr 31	Anders Christiansson f 1795, 9 personer	HALLÉN
		nr 4 SIFFERS	Mats Mickelsson f 1767 från Kertell nr 6	Mickel Matsson f 1794 9 personer	LAMPA
nr 7 HINDERS		Hans Mickelsson f 1762 från Kertell nr 6	Mickel Hansson f 1795 9 personer	MOLIN	
nr 8 JOBBES		Christian Mårtensson f 1725, från Kertell nr 12	Mats Andersson f 1794 (sonson), 5 personer	LANG	
nr 10 ULLARS		Anders Larsson f 1749 från Kertell nr 25	Johan Andersson f 1771 3 personer. Senare öde	—	
nr 11 MANGOS		Mårten Andersson f 1778 från Kertell nr 32	Samme Mårten Andersson 10 personer	DAHL	
RUMPO:	nr 5 JOBBES	Christian Mickelsson g m den ogifte världens syster	Christian Mickelssons, f 1809, sväger, 6 personer	SNÄCKSTRÖM	
HULLO:	nr 3 BENTAS	Johan Hansson, hit från Borrby—Greis	Samme Johan Hansson f 1800, 3 personer	SJÖMAN	

En väckelserörelse bland estlandssvenskarna på 1700-talet

Del I

av Jörgen Hedman

På 1700-talet uppstod på många håll inom den protestantiska kyrkan olika väckelserörelser, som främst var riktade mot det kyliga, förnuftsmässiga rationella tänkande som dominerade det andliga livet. Rörelser som pietismen och herrnhutismen i Tyskland och metodismen i England förde fram tankar om ett mer hängivet och känslöbetonat församlingliv.

Ledare och biskop för den herrnhutiska rörelsen — de Evangeliska Brödräfsamlingarna (estn Vennadekogudused) var en tysk adelsman, greve Nikolaus Ludwig von Zinzendorf. Denne hade 1722 tagit emot en grupp flyktingar, måhriska bröder, som hade slagit sig ner på Zinzendorfs gods. I Tyskland kom rörelsen att bilda en frikyrka, men i Skandinavien och Baltikum fun-

gerade rörelsen som en inomkyrklig grupp med extra samlingar utöver det fungerande gudstjänstlivet. I Baltikum hade många präster influerats tidigt av pietismen (många hade studerat vid universitetet i Halle, som fungerade som pietismens centrum) och hade grundat bibelsällskap bland folket. Så gjorde t ex C F Hasselblad som var verksam först på Nuckö, 1722—28, och sedan i Röicks på Dagö, 1728—30.

År 1726 besökte greve Zinzendorf Estland och predikade inför en fullsatt domkyrka över 1 Tim 1:12—13. Pastor Hollming på Ormsö var en av dem som tog starkt intryck av denna förkunelse. Det bildades snabbt ett nätverk av präster som höll kontakt sinsemellan och var starkt engagerade med att "väcka" sina församlingar. Kyrkoher-

den i Röicks och senare prosten i Insular-Wiek, Jonas Glansström (1704—62), kom att spela en stor roll för rörelsens spridande. Även han hade studerat i Halle. Glansström samlade de troende församlingsmedlemmarna i Röicks, undervisade dem och lärde dem pietisternas nya andliga sånger. Snart slöt han sig till herrnhutarna och fick 1741 en medhjälpare från Herrnhut, Johann Nitschmann. 1742 kom två arbetare till från Tyskland, J L Seltenschlo och David Schmidt. Den senare verkade även på Ormsö och Nuckö. I grannförsamlingen Pühalep på Dagö, dit den svenska byn Kertell (224 inv år 1744) hörde, verkade pastor Johan Chalenius från Finland — även han en ivrig anhängare av herrnhutarnas lära.

På Ormsö verkade pastor Hollming från 1736 till 1769. Han översatte Zinzendorfs "SARONS SÅNGER" till svenska, dessa andliga sånger blev snabbt älskade av svenskarna och Hollming lät även trycka dem. På Nuckö var speciellt pastor Jonas Carlblom en sympatisör till rörelsen. Han verkade där mellan 1755 och 1774. Till hjälp i arbetet hade Carlblom en broder Petersén.

År 1756 hade brödräfsamlingen på Ormsö 80, församlingen på Nuckö 70 och Röicks svenska brödräfsamling 50 medlemmar.

Den herrnhutiska rörelsen drabbades 1743 av ett kejsarligt dekret som förbjöd rörelsen att verka i Baltikum, den hade enligt utsagor åstadkommit alltför mycken oro inom den lutherska kyrkan. Trots detta kunde rörelsen fortsätta sitt arbete nästan helt opåverkat. Många ledande präster, som prosten Glansström, kunde gå i god för att det kyrkliga arbetet bedrevs på ett för myndigheterna godtagbart sätt.

Herrnhutarna gjorde skillnad i sitt arbete på antagna och icke-antagna medlemmar. De ledande manliga antagna medlemmarna kallades "arbetare". Bland dessa infödda arbetare kan nämnas Rabbas-Johan Mårtensson från Röicks, Bisholm-Christian och klockaren Hallman från Nuckö — på Ormsö nämns däremot ingen vid namn, utan flera gånger påtalas bristen på arbetare inom församlingen. Arbetsbördan för pastor Hollming var mycket stor.

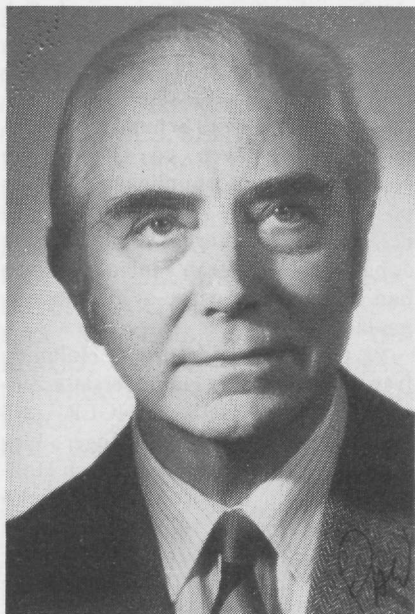
Kännetecknande för herrnhutarna var läran om Kristi offerdöd för alla och Hans saliggörande sår. Var fjortonde dag hölls speciella sammankomster med nattvardsfirande, dessutom träffades man ofta direkt efter söndags-

TILL ORMSÖ BY:	GÅRDSNR- OCH NAMN	NAMN PÅ UTVANDRAD SAMT GÅRDSNR I KERTELL	VÄRDENS NAMN ÅR 1832—40 SAMT ANTAL INVÄNARE SAMMA ÅR	FAMILJE-NAMN TAGET 1838
SÖDERBY:	nr 3 ANDERS	Simon Mårtensson f 1762 från Kertell nr 25	Mickel Simonsson f 1794 10 personer	AHLGREN
	nr 4 NILSAS	Lars Hinrichsson f 1752 från Kertell nr 12	Mats Larsson f 1799 6 personer	NILSÉN
	nr 5 MASSAS	Anders Mårtensson f 1764 från Kertell nr 30	Svärsonen Lars Andersson f 1784, 11 personer	DAHL
	nr 5 MASSAS	Anders Mårtensson f 1764 från Kertell nr 30	Sonen Anders Andersson f 1799, senare t Rälby—Gjärdes	AHLSTRÖM
	nr 6 JAKAS	Anders Larsson f 1770 från Kertell nr 1	Mats Andersson f 1796 3 personer	ENROT
	nr 9 BERTAS	Thomas Bertelsson f 1717 från Kertell nr 31	Sonsonen Johan Andersson f 1795, 6 personer	SVAN
	nr 11 GREISES	Mårten Johansson, gift med värdens dotter	Samme Mårten Johansson f 1808, 5 personer	DAHL
	KROASA	Peter Mickelsson f 1740 från Kertell nr 21	Anders Petersson f 1790 7 personer	BERGSTRÖM
KÄRR-SLÄTT	LSMSTÄLLE: GREISES	Greis Hansson f 1771 från Kertell nr 11	Samme Greis Hansson 6 personer	JERSTRÖM
	LSMSTÄLLE: RIBACK	Anders Larsson f 1770 från Kertell nr 10	Anders Andersson f 1799 6 personer	SANDELL
FÄLLANA:	nr 3 ANDERS	Christian Andersson f 1776, från Kertell nr 11	Anders Christiansson f 1800, 10 personer	RÖNNKVIST
FÖRBY:	nr 2 JAKAS-SIOSA	Mårten Magnusson f 1766, från Kertell nr 31	Samme Mårten Magnusson 4 personer	NOTMAN
	LSMSTÄLLE: NYGÅRDS	?	Christian Mickelsson f 1797, 5 personer	NOTMAN
BORRBY:	nr 30 URBAS-SIMAS	Mats Hansson f 1766 från Kertell nr 11	Mickel Matsson f 1794 9 personer	ENGBLOM
	LSMST: SIMAS	Mats Jacobsson f 1760 från Kertell nr 27	Anders Matsson f 1796 7 personer	GÄDDMAN

Elmar Nyman

estlandssvensk kulturstipendiat

1985

Årets estlandssvenska kulturstipendium har tilldelats docenten och universitetslektorn Elmar Nyman, Stockholm. Enligt "Riktlinjer", dagtecknade den 7 november 1983 av Kulturföreningen Svenska Odlingens Vänner, Riksföreningen Sverigekontakt, Estlandsutskottet, och Hans och Lydia Pöhls Minnesfond för bevarande av det estlandssvenska kulturarvet utdelas detta stipendium som offentligt erkännande åt person, som genom forskning eller på annat sätt bidragit till att bl a öka kunskapen om estlandssvenskarnas historia och kultur.

Årets val av stipendiat motiveras med att Elmar Nyman redan i Estland, vid ännu ej fyllda 20 år, blev Kustbons redaktionssekreterare och verkade som sådan, att han var en av de ledande personerna vid återupplivandet av SOV i Sverige, att han städse stått i främsta ledet vid vårdnaden av det estlands-

gudstjänsterna för att samtala om något bibelämne. Arbetarna möttes också var fjortonde dag.

Ibland hölls konferenser där arbetare, utsända bröder från Herrnhut och präster deltog. Flera konferenser hölls på Paschleps gård där innehavaren kapten von Richter, som sympatiserade med rörelsen, beredde plats.

Fortsättning följer

svenska kulturarvet, att han varit ordförande i SOV under ett flertal år, varit redaktör för, mångsidig skribent i och ansvarig utgivare av Kustbon samt på annat sätt, bl a genom föredrag i rikssvenska och estniska kretsar, belyst estlandssvenskarnas historia och deras öden; därtill kommer att han ständigt går i spetsen för att samla och arkivera källmaterial som rör den svenska folkgruppen i Estland.

Elmar Nyman är född den 22 juni 1919 i Korkis — där hans far Arvid var lärare då. Vid späd ålder förlorade han sin mor och växte sedan upp hos farföräldrarna Johan och Tio Nymann på Nuckö klockargård, i en miljö präglad av stark kulturmedvetenhet. Han genomgick den obligatoriska sexåriga folkskolan och avlade mogenhetsexamen vid Svenska gymnasiet i Hapsal 1937. Efter examen och reservofficersutbildning anställdes han som rese-sekreterare vid Svenska Odlingens Vänner i Reval. Han inskrevs vid universitetet i Dorpat 1939 och påbörjade där studier i historia och juridik.

Elmar Nyman kom våren 1943 till Sverige som en av de tidigaste flyktingarna. Här återupptog han sina studier vid Stockholms högskola. Han avlade pol mag- och fil lic-examina samt disputerade 1963 på en avhandling inom ämnet statskunskap, "Indragningsmakt och tryckfrihet 1785—1810", ett i bästa mening lärt arbete om tryckfrihetens problematik under en politiskt växlingsrik och spännande period i Sverige. Därmed intog Elmar Nyman en av de främsta platserna bland forskarna i pressens historia här i landet.

Efter flera års tjänstgöring vid Kungl Skolöverstyrelsen blev Elmar Nyman 1958 som akademisk lärare knuten till Stockholms högskola, sedermera Stockholms universitet, där han verkade som universitetslektor och docent fram till sin pensionering vid sistlidna årsskifte.

I egenskap av vetenskapsman är han medlem i bl a Karl Johansförbundet och Estniska vetenskapliga institutet.

Hans fortsatta forskning efter gradavhandlingen gäller konstitutionella och rättsliga problem i Estland och — framför allt — estlandssvenskarna. En mängd uppsatser av hans

hand har under årens lopp influerat i Kustbon. Bland de viktigaste kan nämnas Svenska folkförbundet i Estland (1958/3), Fyra decennier Kustbon. En krönika (1958/3), SOV tjugo år i Sverige (1965/2), Svenska Odlingens Vänner i tsartidens Estland (1959/3), En högre skola för Estlands svenskar (1971/1), Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet och Estlands svenskar (1975/4), Runö till Estland, Lettland eller Sverige? En suveränitetsfråga från 1920-talet (1983/2), Riksföreningen Sverigekontakt 75 år (1983/4), Myter och verklighet kring estlandssvenskarnas återinvandring till Sverige (1984/4).

Den största forskningsuppgiften gäller den estlandssvenska överflyttningen till Sverige. Hårtill har Elmar Nyman med en för honom utmärkande noggrannhet samlat allt tillgängligt material, även i utlandet, särskilt Tyskland. En inblick i problematiken lämnas i den senast nämnda uppsatsen (1984/4) ovan.

En rad minnesrunor över bemärkta personer formar sig till breda utblickar över estlandssvenskt kulturliv: om Sven Danell, Ivar Poëll, Ludwig Lienhard, Arwid von Taube.

I samband med Elmar Nymans författarverksamhet får vi inte heller glömma hans många skisser på nuckösvenska, små pärlor präglade av älskvärd humor, djupt allvar och psykologisk skärpa. Och av en suverän behärskning av det språk som är den grund vår kultur vilar på.

Elmar Nyman har under alla år i Sverige även i övrigt varit aktivt verksam på det estlandssvenska området. Han har under en längre period varit ordförande i Svenska Odlingens Vänner — vars hedersledamot han är, han har varit redaktör för Kustbon och medredaktör för En bok om Estlands svenskar. Med sin ingående kännedom om svensk administration och svensk byråkrati har han ständigt stått redo att hjälpa estlandssvenskar, som inte klarat snåriga uppgifter på egen hand — t ex folkskollärarna i pensionsfrågan.

Det är undertecknad en glädje att på de samarbetande organisationernas uppdrag få tacka Elmar Nyman för hans insatser till estlandssvenskarnas fromma, för hans aldrig sviktande beredvillighet att ställa upp och för hans okuvliga arbetsvilja på den estlandssvenska kulturens fält. Ett påtagligt bevis på den uppskattning hans insatser rörer är det stipendium som nu har tilldelats honom.

Edvin Lagman

Minnesord över Arthur Johanson

Estlandssvenskarna har mist en av sina äldsta och trognaste vänner — i februari lämnade Arthur Johanson jordelivet och den kalla nordiska vintern för att bege sig till det sköna landet därbortom som han så bergfast trodde på. Det var ett långt och innehållsrikt liv som därmed ändades.

Arthur Johanson var göteborgspojke och hade uppenbarligen som sådan reservern i blodet. Efter teologisk seminarieutbildning kom han, fri i förhållande till alla samfund, som predikant till Estlands svenskbygder på 1920-talet och vistades ett flertal år i våra bygder tillsammans med sin hustru Signe. Han verkade på Ormsö, i Rickul och annorstädes.

Han utförde sitt verk utan att upp-bära lön, endast i fast övertygelse om att Herren som kläder liljorna på marken och föder fåglarna under himmelen inte skulle låta honom och hans Signe lida nöd. Det gick.

Han var en positiv och glad människa, leende och älskvärd i sin orubbliga tro. Under åren i Estland fick han många vänner, till vilka han förblev knuten med starka band till livets slut.

När estlandssvenskarna vid mitten av 1940-talet återinvandrade till Sverige, blev Betesdakyrkan i Stockholm för många den fasta punkten i deras andliga liv. Här samlade Arthur Johanson omkring sig gamla och nya vänner i en trygg gemenskap, som hade sitt fäste i den djupt rotade gudstron och i minnena från den förlorade hembygden.

Sammankomsterna i Betesdakyrkan var viktiga inslag i estlandssvenskarnas liv. Här högtidlighölls jubileer och här samlades man till andakt, här träffades man och här kände man samhörigheten från gången tid sluta människorna i sina armar av trygghet och hemkänsla. Detta är ett inslag i estlandssvenskarnas anpassning till det nya livet som ägnats alltför liten uppmärksamhet. Här gjorde Arthur Johanson en stor insats.

Nya arbetsuppgifter förde Arthur Johanson till Malmö som präst i S:t Petri församling. Även om han inte längre kunde träffa sina estlandssvenska vänner så ofta, var de dock ständigt i hans tankar. Han skrev betraktelser — älskvärda och finstämda — i Kustbon, han skrev och distribuerade "brev" över bibliska texter. Han var outtröttlig som förkunnare, liksom han var trofast som vän.

Sedan han pensionerats från sin tjänst, bosatte han sig i Skara, i Sven Danells stift, och fortsatte där att verka som präst. Jag hade glädjen att få besöka honom där när han fyllde 80 år. Han var fortfarande ungdomligt spänstigt både andligen och lekamlingen, med häpnadsväckande smidiga rörelser och klara tankar. Bara hörseln började svikta.

Sina sista år tillbringade han i Uppsala tillsammans med sin Signe. Det kom brev då och då. Alla andades de samma ljusa förtröstan, samma glädje över vänskapen, samma tro på en evig glädje i en annan värld.

Jag läste hans dödsannons när jag låg på thoraxkliniken i Lund för en hjärtoperation. Gärna hade jag velat tala med Signe då och gärna hade jag velat teckna en runa i Kustbon, men jag var oförmögen att göra det den gången.

Arthur Johanson och hans verksamhet i Estland var ett väsentligt inslag i vår kulturella vävnad. Gudstro och gudsförtröstan går som en röd tråd genom vår historia. Stundom kunde nya andliga vindar väcka stormiga och egenartade krafter till liv. Med sin klara blick urskiljde Arthur Johanson när det var fara å färde, och han grep in som den dämpande och balanserande kraft som kunde leda en rörelse in i rätt spår igen. Han skiljde sig i detta avseende från många andra.

Jag minns honom från min barndom på tjugotalet, när han bodde hos Tomas-Mats och hans Lovisa i Bergsby, och jag tycker mig minnas honom i predikstolen. Det kunde hända att budet gick i brådaste höbärgningen att en predikant skulle komma till byn. Vi gick hem någon timme tidigare från arbetet, och även vi unga var med i aftonbönen. Jag förknippar Arthur Johanson med sådana sommarkvällar. Han förkunnade inte så mycket synd och straff, utan hans predikan var en lovsång: härlig är jorden, härlig är Guds himmel. Och jag minns hur vi sprang hem längs åkerrenen medan den nedgående solens strålar skimrade i ängssyra och smörblommor.

Detta vill jag skall stå som slutvinjett i detta mitt tack för en lång vänskap, som tog sin början under min första tid i Sverige och som varade livet ut — och som varar än i landet därbortom som var så verkligt i hans tro.

Edvin Lagman

Estlands- svenskt på Musikmuseet

Bland Musikmuseets inbjudna till öppnandet av utställningen **HEMBYGGT** Sibillegatan 2, Stockholm, fredagen den 10 maj 1985 fanns bland ett stort antal intresserade även undertecknad med maka.

Svante Lagman, Rickul-ättling, spelade stråkharpa ("laikar" från Ormsö), som han kommenterade. Hans Gille, uppländsk rikssvensk spelman, framförde låtar på sin egenbyggda nyckelharpa.

Efter välkomsthälsning informerade förste intendent Birgit Kjellström.

När man frågade hur många av de samlade som själva var instrumentbyggare, räckte en anseelig skara upp handen — även Anders Westerberg från Ormsö — han, som tillverkat den stråkharpa, som Svante Lagman så briljant trakterar.

I Musikmuseets ovanliga och spännande miljö kan alla finna något som intresserar.

I den nu invigda lokalen — inredd av ideella "hembyggare" — finner man bl a i montrar riksspelmannen Styrbjörn Bergelt med Johannes Österberg (+) och Anders Westerberg avbildade med sina harpor, i en annan monter ormsöbon Johan Ahlström tillsammans med Styrbjörn, hemma hos familjen Anders Westerberg.

En genomgående tanke i museets utställningar är, att musiken är ett uttryck för sin tid och sin miljö.

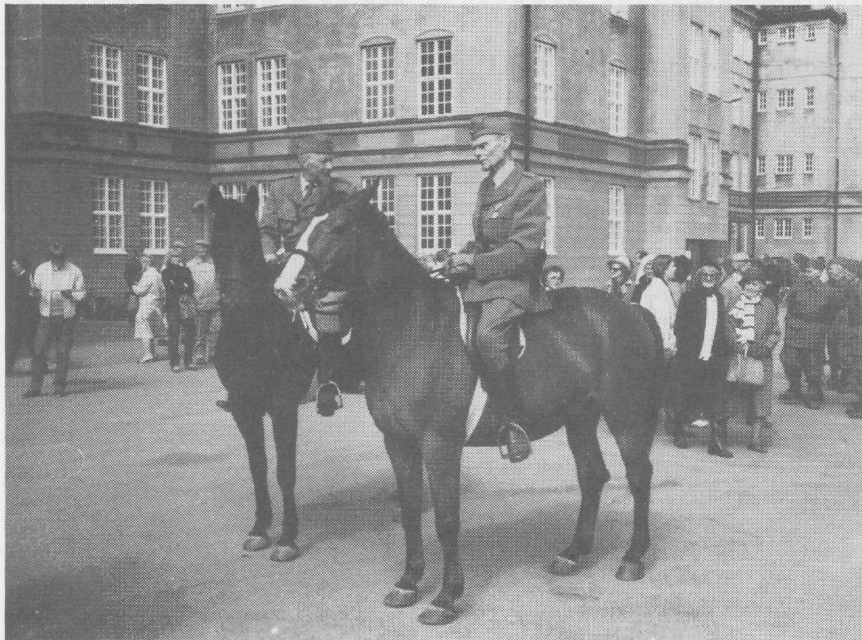
Genom hörlurar kan man höra musik samt få kommentarer till utställningsdelarna.

Hugo Mickelin

PS. Musikhistoriska museet bildades 1899. Efter en ambulerande tillvaro tog år 1979 Musikmuseet det renoverade Kronobageriet i besittning, som invigdes officiellt den 10 juni 1981.

Museet ingår i en statlig myndighet, Statens Musiksamlingar.

Liten intervju med Nils Danell

Kapten Nils Danell (t h) till häst vid Uppsalas regementes nedläggning 1982.

Foto Gwinka/Katinka

Det blir en sann vän av Estland och estlandssvenskarna, 84-åriga agronomen och uppsalabon Nils Danell, som kommer att hålla högtidstalet vid årets hembygdsdag söndagen den 25 augusti. Denne hästkarl med obrutet gosselyne har levt ett liv så långt och innehållsrikt att de många uppgifterna om vad han sysslat med lätt blir omtumlande om de samtidigt skall göra honom rättvisa.

Som många känner till, och andra kanske förstår, kom han genom sin farbror, språkforskaren Giedon Danell, i kontakt med den svenska befolkningen i Estland. Åren 1929—1931 verkade han som rektor vid den svenska lantbruksskolan Birkas och gifte sig med den estlandssvenska Ingeborg Pöhl, dotter till det fria Estlands främsta förespråkare för den svenska minoriteten, riksdagsmannen Hans Pöhl.

Okänt är det väl heller inte att hans bror Sven Danell, sedermera biskop i Skara, också kom att knyta varma kontakter med den estlandssvenska bygden och befolkningen. Sven Danell tillträdde 1930 den särskilda svenska prästtjänst som inrättades i svenskbygden genom Natan Söderbloms försorg.

Nils Danell, en i en syskonskara på tio, är son till framlidne Skarabiskopen Hjalmar Danell, som vid tiden för sonen Nils födelse var kyrkoherde i Hagby—Ramsta strax väster om Uppsala. Familjen flyttade till Skara när Nils var fyra år. 1924 avlade han agonomexamen vid Ultuna i Uppsala.

Dessförinnan hade Nils Danell bl a genomgått Tärna lantmannaskola och hade hunnit praktisera inom jordbruk i Skaraborgs, Södermanlands och Uppsala län. 1925 var han lantbruksinspektör på Ingla gård i Skogstibble utanför Uppsala. Åren 1926—29 verkade han som 4 H-konsulent i Skaraborgs län och kom sedan alltså som rektor till Birkas på nyåret 1929.

När han 1931 återvände till Sverige arrenderade han i sju år Höjentorps kungsgård i Skaraborgs län och var åren 1938—40 bl a ungdomskonsulent i Östergötland, Värmland och Västerbotten. 1940—41 fortsatte han som lärare vid Ulvhälls lantbrukshögskola i Södermanland, var därefter fram till 1944 förvaltare vid Skytteholms säteri i Stockholms län, 1944—45 konsulent vid Norrbottens läns hushållningssällskap och 1945—48 jordbrukssakkunnig vid Svenska salpeterverken i Köping. Åren 1948—1966 var Nils Danell knuten till Statens jordbruksförsök som expert på spånadväxter. Efter pensioneringen var han anställd som spannmålsprovare.

Jordbrukskarriären är som synes lång och skiftande. Lika viktigt är det att nämna Nils Danells stora och levande intresse för försvaret. Han är kapten i reserven vid Upplands regemente och var också åren 1958—1963 hemvärnschef inom Uppsala hemvärnsområde och kretshemvärnschef 1963—68 inom Uppsala hemvärnskrets. En

stor dag var det för denna hästkarl i ordets bästa bemärkelse, när han för tre år sedan, när regementet i Uppsala lades ned, i uniform red för konungen på sin sista egna häst. Och om hästar talar han gärna — mycket och länge!

Nils Danell är också en profil i mer än en betydelse. En ståtlig man och en levande karaktär, men också sedan många år "kändis" som modell i Uppsala universitets ritsal. Målats och skulpterats har han också på Konstfack, Konstakademien och på Konstnärshuset i Stockholm.

Högtidstalet, som naturligtvis kommer att handla om åren på Birkas, skall inte förekommas, men något bör kanske ändå sägas. Och Nils Danell gör det generöst: — Jag trivdes väldigt bra, men jag lyckades inget vidare med det administrativa!

Åren under andra världskriget då överflyttningen från Estland aktualiserades i etapper, var jättiga för Nils Danell, han rycktes in som luftvärnsbefäl. I viss utsträckning kom han dock att engageras när rågöborna kom, bl a genom att delta i arbetet med att hjälpa familjerna till jobb utan att splittras.

Själv beklagar han nu att han inte hunnit och kunnat vara så aktiv i estniska och främst estlandssvenska sammanhang som han önskat. Personliga kontakter har Nils Danell ändå upprätthållit och talar om dem med stor värme.

Men ännu kan han språka "nogasvenska" — åtminstone en och annan mening, såvitt undertecknad kan bedöma!

Estlandssvenskarna kommer på hembygdsdagen 25 augusti att få möta en spännande och rolig personlighet.

Tiia Derblom-Anderson

Nargö- och Reval-kväll

i Eesti Maja

Edith Svensson berättar om Nargö.

Foto Leo Sula

Vi samlades i festsalen på kvällen den 26 april, för den nargö- och revalbor och deras ättlingar. Men även andra intresserade hade mött upp. Uppenbarligen var intresset stort då salen blev fullsatt till sista bordet.

Thomas Lorentz hälsade oss välkomna och vi försökte blidka vädrets makter genom att sjunga "Vintern rasat ut" tillsammans, till pianoackompanjemang av Birgitta Lorentz.

Under kaffedrickandet, med varma piroger och kaffebröd, bröt sorlet ut. Många hade ju inte träffat varandra på lång tid, en del på över 40 år. Innan Edith Svensson inledde sitt föredrag om Nargö, sjöng vi en österbottnisk visa tillsammans.

"I Finska viken, 1,5 mil nordväst om Reval, ligger Nargö. Ön har en längd av 9 km och en bredd av 5 km. Marken består av flygsandsbankar, kärr och ljungeväxta hedar. En vacker doftande barrskog täcker 6/7 av arealen", börjar alltså Edith Svensson sin berättelse om "Holman".

Redan på 1200-talet förekom Nargö i en segelledsbeskrivning, från Danmark till Ryssland, och 1095 tycks ön vara omnämnd av munken Adam av Bremen. Det är inte underligt att man där funnit arabiska mynt och smycken. Har det manne gjorts någon arkeologisk utgrävning på ön?

Förmodligen var Nargö redan omkring år 1350 i staden Revals besittning, där nargöborna blev borgare fram till 1860-talet. Egen kommun blev ön 1873.

Under medeltiden och fram till 1700-talet torde Nargö ha haft en övervägande estnisk befolkning med svenskt inslag, för att efter en förmodad avfolkning ersättas med kolonister, i huvudsak från Finland. De första familjerna kom på 1740- och 1750-talen.

Huvudnäringen på Nargö var fisket, staden fanns ju nära med stora möjligheter till avsalu. Säl- och sjöfågelsjakt bidrog också till försörjningen i hög grad, liksom den obligatoriska lotsningen. Goda bärar sålde man mycket blåbär och lingon i Reval.

Något jordbruk existerade inte, men de flesta hade några kor, får och höns, ibland också någon gris.

Ryska flottan behövde stöddepunkter i Östersjön och Nargö ansågs lämpligt eftersom man därifrån behärskade båda inloppen till Reval. Man började bygga en fästning på ön år 1913, och nargöborna skulle evakueras. Efter långa hårda förhandlingar fick de ersättning av Ryska staten för sina "ställen". Många flyttade till Sverige, en del till Finland. Andra flyttade inte så långt, utan till Reval och Wrangelsholm.

Efter första världskriget, när Estland blivit självständigt, började nargöborna längta hem, och man fick tillstånd att åter ta sin ö i besittning. Många flyttade tillbaka till en härjad ö med brända och förstörda hus. Återuppbyggnaden började dock genast. Ett flertal nargöbor kom dock aldrig tillbaka. Denna tid innebar förändringar på ön. Nybyggarnas antal ökade och den gamla ordningen i byarna ändrades. Militären var stationerad på ön och många nargöflicka gifte sig med dessa unga män — blandäktenskapen ökade.

Friden och freden varade inte länge. Med mycket kort varsel kom uppbrotsordern 1940, och nargöborna fick åter lämna sin ö efter en 200-årig bosättning.

Edith Svensson avslutade sin berättelse med att visa diabilder och karta över ön.

I pausen underhöll oss Leo Sula med ett trevligt potpurri på estniska folkvisor.

Eftersom tidsplanen inte riktigt kunde hållas fick Elmar Nymans presentation av Reval och revalsvenskarna tyvärr kortas ner. Vi fick dock till diabilder glimtar av staden och dess svenska invånare, som torde ha funnits i Reval sedan tidig medeltid. Den svenska befolkningen minskade successivt från 1500-talet, då antalet uppskattades till 1 300—1 500, och framåt. År 1922 var antalet nere i ca 600. Vid en folkräkning 1934 uppgavs att det fanns 1 500 svensktalande i Reval. Många av dessa talade dock inte svenska hemma och deltog inte i det svenska kulturlivet. Antalet svenskar får inte heller förväxlas med antalet medlemmar i svenska församlingen. — Av de ca 1 000 personer som tillhörde församlingen under senare tid, var 500—600 medlemmar i staden, resten från annexförsamlingarna på Nargö och Rågöarna, riks- och finlandssvenskar, finnar, ester och tyskar.

Det som samlat svenskarna under århundraden i staden var församlingsarbetet, gudstjänsterna, söndagsskolan och konfirmandundervisningen i Svenska kyrkan. Byggnaden på Riddargatan 9 finns ännu kvar. En svensk folkskola tillkom 1917. Den var estlandssvenskarnas första 6-klassiga skola, med adress Riddargatan 3, en grannfastighet till kyrkan. Skolans lokaler blev jämte kyrkan svenskarnas viktigaste samlingslokal. SOV:s och Kustbons officiella adress var också skolans. Byggnaden sönderbombades 1944.

Vi hoppas snart få höra ytterligare spännande historia om Reval och dess svenskar vid en ny Reval-afton, då denna blev förkortad. Likaså tror jag att nargöborna skulle uppskatta en ny sammankomst av detta trevliga slag inom en ej så avlägsen framtid.

Seija Luther

UPPROP

Till årets hembygdsdags lotteri den 25 augusti behöver vi ytterligare vinster. Tisdagsträffens Handarbetsgrupp har redan lämnat in några mycket fina handarbeten till lotteriet, men mer vinster behövs.

Om Du har något att skänka är vi mycket tacksamma om du kan lämna in det på SOV:s arkiv; öppetider finns längst fram i Kustbon.

IN

SOV:s årsmöte 20 april 1985

Inga Bergholtz mottar beviset på sin nya värdighet som SOV:s hedersmedlem.

Foto Ronnie Ericson

Birgitta Lorentz samt döttrarna Eva och Lena samlade kring Anders Westerberg med de av honom själv byggda instrumenten.

Foto Ronnie Ericson

Till SOV:s 41:a årsmöte hade 53 deltagare kommit. Även denna gång hölls årsmötet i Eesti Majas lokaler på Wallingatan i Stockholm.

Manfred Hamberg önskade oss alla välkomna och inledningsvis sjöngs sången "Svensk jag är".

Därefter kom de två skönsjungande flickorna Eva och Lena Lorentz och framförde "Brevduetten" ur Mozarts Figaros bröllop, två engelska sånger och avslutningsvis Rossinis "Kattduetten". Flickorna ackompanjerades av sin mor Birgitta Lorentz. Samtliga tackades med var sin bukett vårblommor.

Ordförande Thomas Lorentz gav därefter en översikt av SOV:s verksamhet och höll parentation över medlemmar som gått bort under året, bl a Alf Heldring, Ivar Poell och pastor Arthur Johanson. Traditionsenligt sjöngs sedan "Jag lyfter mina händer", denna gång med ackompanjemang på psalmodikon av Birgitta Lorentz.

Sedan spelade Anders Westerberg på sin tagelharpa tre "ormsölaikar" och en estnisk låt "Jag vandrade på heden", komponerad av Cyrillus Kreek, tonsättare och sedermera professor, vars far Konstantin varit klockare vid den dåtida ortodoxa kyrkan och därjämte skollärare på Ormsö. Tagelharpan som Anders spelade på var unik på så vis att den hade tagelsträngar, vilka Anders själv hade tvinnat.

Under det att vi drack kaffe och åt varma piroger såldes lotter.

Så började årsmötesförhandling-

arna. Årsmötet valde följande funktionärer till poster där mandattiden utgick årsmötet 1985:

1. Ordförande Thomas Lorentz, omval till 1986.
2. Styrelsemedlemmar.
Manfred Hamberg, omval till 1988.
Inger Nemeth, nyval till 1988. Inger Nemeth invaldes efter Karin Esping-Ericsson, som avböjt omval.
3. Revisorer.
Omval av samtliga revisorer.
4. Valberedning.
Johannes Hammerman, nyval (sammankallande).
Aina Dans-Karlsson, omval.
Ingrid Karlsson f Nyman, nyval.

Årsavgiften kvarstår oförändrad med 25 kr.

Som avslutning på årsmötesförhandlingarna utsågs Inga Bergholtz till hedersmedlem i föreningen, för sina insatser för estlandssvenskarna. I sin motivering härför framförde styrelsen följande:

Estlandssvenskarnas kurator.

Under den första tiden av estlandssvenskarnas vistelse i Sverige var Inga Bergholtz en av folkgruppens kuratorer för att efter en tid ensam hålla i den kurativa verksamheten.

Medlem i Riksföreningen Sverige-kontakt.

I många år har Inga Bergholtz varit (och är fortfarande) medlem i riksföreningens Stockholmsavdelning och Estlandsutskott och har där gjort stora insatser till estlandssvenskarnas fromma.

Runöutskottet.

Under den tid kommittén för estlandssvenskarnas Runöutskott existerade var hon en av de drivande krafterna där. Hon arrangerade sammankomster, och den gemenskap som därvid uppstod resulterade bl a så småningom i bildandet av Runöbornas Förening.

Inventeringsgruppen, Einar Hamberg och Hans Selin, som under året slutfört sina uppdrag, avtackades med var sin koppartavla med karta över Rickul resp Ormsö.

Så sjöng vi "Aiboland", för första gången framförd i större sammanhang. "Aiboland" — en sång till hembygden — är skriven av Ormsöbon Sven Ahlström.

Hugo Mickelin blickade tillbaka på SOV:s 40 år i Sverige. Det skulle ta för stor plats att här referera allt vad Hugo berättade om och framöver kommer vi troligtvis att få läsa hans föredrag i sin helhet i Kustbon. Dock vill jag gärna återge de sista raderna i hans framförande, rader som skrevs första gången i Kustbon juni 1970 av Hugo som då var ny ordförande i SOV. Dessa ord är alltså lika aktuella nu efter 1985 års årsmöte.

"Vår tro är, att Svenska Odlingens Vänner alltså gör en insats bland estlandssvenskarna i Sverige. Vi i styrelsen tror även, att estlandssvenskarna behöver vår förening i framtiden. Endast i denna tro har den nya styrelsen tillträtt, och den hoppas att estlandssvenskarnas

Inger Nemeth, Spithamn-ättling, nyvald ordinarie medlem i SOV:s styrelse.

Foto Ronnie Ericson

inbördes förtroende skall bevaras lika starkt som under gångna tider i vår historia".

Sedan lotteridragning företagits, med lockande vinster, till stor del fina handarbeten, och "Modersmålets sång" ljudit högt och kraftfullt, var även detta årsmöte det 41:a till ända.

Inger Nemeth

Not.

SOV:s styrelse konstituerade sig vid sammanträde den 8 maj enligt följande:

Ordförande: Thomas Lorentz

Vice ordförande: Manfred Hamberg

Kassör: Bertil Westerman

Sekreterare: Monica Ahlström

Sammanställande i arkivgrupp: Algot

Brun

Sammanställande i bygderåd: Tomas

Drejjer

Sammanställande i organisationsgrupp:

Inger Nemeth, tillika SOV:s representant i SONG:s styrelse

Till styrelsen adjungerades:

Arnold Lindgren, organisationsgruppen

Agnes Callenmark, SONG

Göran Treiberg, redaktionsgruppen

Säljes

I SOV:s arkiv finns "överexemplar" av nedanstående delar till Ormsödräkten. Därför finns det nu möjlighet att få köpa dem. För information om pris m m ring Ingeborg Andersen 0756-331 05.

2 st kjolar, 4 st ulljackor, 3 st ärmor, 1 st huvudduk (blå-rödrutig), 3 st huvuddukar (röd-blå-vitrutig), 1 st bindpong i rosegång.

ESTLANDSSVENSKARNAS HEMBYGDSDAG

**hålles söndagen den 25 augusti 1985
i SL-restaurangen, T-bana Blåsut, Enskede
(samma plats som år 1982)**

Porten öppnas kl 10.30. Programmet börjar kl 11.00.

Agronom Nils Danell talar över ämnet "Mina år på Birkas och bland estlandssvenskarna".

Utdelning av 1985 års estlandssvenska kulturstipendium.

Sång. Kaffeservering (pris 50 kr). Lotteri. Bokförsäljning. Allmän dans.

I samband med hembygdsgdagen anordnas

- bildutställning med foton av Birkas' samtliga skolklasser m m.
- utställning av oljemålningar, akvareller och pasteller med estlandssvenska motiv av Edvin Lagman.

*Hjärtligt välkomna
önskar*

Styrelsen för Svenska Odlingens Vänner

Anm. På hembygdsgdagen kommer förslag att väckas om förläggande av kommande hembygdsgdagar till en lördag i slutet av augusti månad. Var klar med Ditt svar till den omröstning som följer.

FÖRHANDSMEDDELANDE om kommande estlandssvenska sammankomster

- Lördagen den 26 oktober 1985: Estlandssvensk kyrkodag i Immanuelskyrkan, Kungsstengatan 17, Stockholm, kl 15.00
- Lördagen den 16 november 1985: Sedvanlig höstfest i SL-restaurangen, Blåsut, kl 18.00.

Närmare härom i nästkommande nummer av Kustbon.

SOV

söker några

pigga pensionärer

ur vår egen folkgrupp — gärna både kvinnliga och manliga — att på ideell basis inom Arkivgruppen i vår förening

hjälpa till med registrering och systematisering av vårt förråd av bilder, tidsskrifter, böcker m m.

Tidpunkt för start av arbete ungefär början av september 1985.

Hör av Dig till Algot Brun, tel arb 0758-210 35, bost 0766-314 22, eller någon annan i SOV:s styrelse.

Första Borrbyträffen i Sverige

Tisdagsträffen

Borrbybor på träff. Samtliga på bilden är födda i Borrby.

I dag blåser man inte i hornet som man kunde göra i gamla tider, när man skulle samlas för att dryfta någon fråga av gemensamt intresse, t ex att fördela den tång, som spolats iland en stormig höstnatt. Budet att en byträff nu äntligen skulle bli av hade ändå nått ut, man tar telefon och undrar, har du hört om den eller den tänker komma.

Och visst kom man, på olika sätt tog man sig denna sköna marsdag 1985 till Stockholm. Vi borrbybor är ju numera bosatta på många orter på Sveriges fastland och på öarna. Ca 130 personer med rötter i Borrby, Ormsö, ättlingar i tredje och t o m fjärde led inräknade, bänkade sig 9 mars kring långbord i Eesti Maja för att ta del av ett digert program, som inleddes med en nyskriven välkomstvisa på Ulf Lundells fina melodi "Öppna landskap". Sedan följde en genomgång av bybebyggelsen med gårdarnas lägen. Det visade sig, att nästan alla gårdarna var representerade av någon närvarande person. Av byns 333 invånare 1939 stannade endast en person kvar av fri vilja, en medelålders man utan familjeplikter men med biodling som hobby.

Ett uppskattat inslag utgjorde förevisandet av den dräkt, som kvinnorna på Ormsö bar ända fram till 1870-talet. Tack Maria Nyman, som mannekängade och berättade om den fina dräkten! John Ahlström framförde några melodier på en tagelharpa av egen tillverkning, det gängse musikinstrumentet i bygden i äldre tid. Johan berättade också om en smedhalvas vedermodor i början av seklet, intervjuad av sonen Erik. Som "gäst" infann sig Johan

Landman från Fällana, som berättade om och visade bilder från senare år från några grannbyar. Diabilder hade iordningställt efter gamla förlagor hemifrån, några var arbetsbilder som det finns alldeles för få utav, andra visade ungdomar, som tydligt gläds åt varandras sällskap, flickorna i ljusa sommarklänningar i den nedgående solens sneda strålar med väderkvarnar som målerisk bakgrund. Många skulle rädsla sig över till Sverige, några unga män skulle komma att gå under i andra världskrigets malström.

I den tysta minut, varmed våra egna bortgångna hedrades, inneslöts Arthur Johanson, vår rikssvenske pastor, som nyss gått bort, känd och älskad av många ormsöbor.

Borrbypiarna hade smyckat en hörna så som man i äldre tider gjorde vid bröllop. Vid träffens slut delades dekorationerna ut, ett nostalgiskt och fint inslag.

Den mer informella delen av träffen genomlystes av återseendets glädje, i många fall sågs man för första gången efter fyrtio år. När det så småningom blev dags för grupp bilden, stod det klart, att aldrig tidigare hade så många Borrbybor ställt upp för fotografering samtidigt.

Ett varmt tack till alla, som var och en på sitt sätt bidrog till den första Borrbyträffens genomförande, inte minst då till Signy Ahlberg-Storholm, som med pedagogisk talang ledde oss igenom denna eftermiddag, som alltför snabbt svann hän.

Så var det då dags att säga farväl för denna gång, men det står helt klart, att vi präglats på varandra i våra unga år

Åren de går. Nu är det tredje gången i följd vi har haft våravslutning i vår tisdagsträff på Vikingagatan. Det har varit många trivsamma kvällar i glad gemenskap till både nytta och nöje.

Ärkos-Kate är som vanligt den glada och förnöjsamma "klippan" som står för att kaffet kommer på bordet i rätt tid, sen kommer någon i laget kånkande med tilltugget och kalaset kan börja. Många kommer ju direkt ifrån arbetet och då passar det bra med denna lilla kaffepaus, men strax åker arbetena fram och fliten råder. Här både stickas, virkas och sys efter gamla och nya modeller. Det senaste värdefulla inslaget är en barnklänning från Ormsö som nu pryder vår utställning på Vikingagatan. Det är Marks-Anna som har både vävt tyget och sytt upp klänningen, som är gul med svarta ränder, efter gammal ormsömodell. Katarina har stickat vita strumpor till, nu fattas bara hättan och förklädet som nog också snart är på plats, vem det nu blir som tillverkar dem. Över huvud taget är intresset stort för den äldsta ormsödräkten som knåpas med lite varstans här, och ibland får man slå sina kloka huven ihop för att lista ut någon knepig detalj. Intressant och skojigt pyssel!

Här stickas både runskt och rickskult, och hemma hos Dansas-Amanda dunkar vävstolen fram rödrandiga rickkultjolyger. I Danderyd kommer en del ormsöbindpongar till världen. Man får vara glad att någon håller de gamla traditionerna vid liv.

Undrar just var nucköflickorna håller hus? Var rågöflickorna håller till vet jag — de dansar rågödans i andra änden av stan, så jag får ensam representera vår bygd.

Ett och annat arbete hamnar även i lotterilådan och de tas emot med tacksamhet av SOV. I SOV:s namn vill jag tacka även alla övriga givare — allt är välkommet och hamnar så småningom på årsmötes- och hembygdsdagslotterier. Tack än en gång alla givmilda givare!

Första tisdagen i oktober kl 18.00 träffas vi igen på Vikingagatan. Alla intresserade är välkomna!

Pöhls-Ingeborg

av vår gemensamma uppväxtmiljö i de estlandssvenska öppna landskapen.

Därför, på återseende om något år — allra senast!

Sven Ahlström

Konfirmationsminne

Konfirmander 1935 i S:t Olai kyrka, Ormsö.

Pingstdagen den 9 juni 1935 hölls, som brukligt, högmässa i S:t Olai kyrka på Ormsö, med nattvardsgång för årets konfirmander. Officiant var vår unga kyrkoherde Hjalmar Pöhl, som 1933 avlagt teologie kandidatexamen vid universitetet i Dorpat i Estland och därefter samma år prästvigt i Sverige. Efter en kort tjänstetid i Reval hade han fått byta tjänst med pastor Karl Nilsson, som varit vår församlingspräst i 5 år 1929—1934.

Prostinnan fru Märta Nilsson skriver härom i sin dagbok "Ormsö i mitt minne", som publicerades i Kustbon 1983-84. Vi återger här några rader.

"Under vistelsen i Sverige (familjen var där på semester) hade det bestämts att Kalle skulle byta tjänst med Hjalmar Pöhl och vi flytta till Reval/ . . . Efter 5 års vistelse på Ormsö flyttade vi därifrån inte utan saknad/ . . . Vi fick många bevis på verklig vänskap."

Detta "byte" av präster Ormsö-Reval 1934 kom att bli kyrkohistoria på Ormsö, i den meningen att Karl Nilsson blev den siste i en lång rad av utländska präster — främst från Sverige — som under sekler tjänstgjort i S:t Olai församling på Ormsö och pastor Hjalmar Pöhl den förste estlandssvensk, som prästvigt och blev kyrkoherde i vår församling.

Kyrkan började renoveras under Johan August Klassons tjänstetid 1921—1929. Arbetet avslutades av pastor Karl Nilsson åren 1929—1934. Kyrkrummet var nu vackrare än någonsin tidigare, denna dag dessutom smyckat med gröna björkar och till trängsel fyllt med folk, vilket inte var ovanligt en helg som denna. Men många var även nyfikna på prästen, som ansågs vara en god talare och därför blivit omtyckt från allra första början.

Orgeln var nystämd, den hade också

Fem generationer

Fem generationer på samma bild. I mitten Karl Alun, 98 år, flankerad till vänster av dottern Hilda Elenbo och till höger av dotterdotterns dotter Lene Didriksson med sin son Lennart, sex veckor gammal. Bakom står dotterdottern Kikki Jörgensen.

Foto Östgöta Correspondenten

I juli fyller Karl Alun, f d lärare och lantbrukare, i Estland senast bosatt i Sutlep, nu i Linköping, 98 år. Omkring sig har han barn, barnbarn, barnbarns barn samt barnbarns barnbarn. De representerar tillsammans med honom fem generationer. Den yngsta telningen här i Sverige, Lennart Didriksson, är sex veckor. I Estland finns ett barnbarns barnbarn, som fyllt åtta år.

Karl Alun bor numera i ett servicehus. Han lagar sin mat själv och inrättar sin tillvaro efter egna önskemål. Ekonomin klarar han också själv.

In i sin höga ålderdom har han varit livligt verksam. För ett antal år sedan

fått erforderlig översyn. Musiken och sången hördes långt utanför på kyrkbacken. Och alla de som inte kunnat få plats i kyrkan kunde ändå höra och följa med i psalmen:

I denna ljuva sommartid / Gå ut, min själ, och gläd dig vid / Den store Gudens gåvor! / Se, hur i prydnings jorden står, / Se, hur för dig och mig hon får / Så underbara hävor.

Av rika löv är grenen full, / Och jorden täckt sin svarta mull / Med sköna gröna kläder. / De fagra blommors

byggde han modeller av väderkvarnar i den gamla hembygden. En annan av hans älsklingssysselsättningar har varit att tillverka "skuar", i de estlandssvenska bygderna använda skodon av ett enda stycke läder. Konsten att göra "skuar" har han också välvilligt lärt ut till en representant för en yngre, här i Sverige född generation av estlandssvenskt ursprung.

Karl Alun lyckönskas hjärtligt av sina estlandssvenska vänner på högtidsdagen. Lyckönskan går också till alla hans närmaste, som kan glädjas åt att alltjämt få ha honom hos sig, frisk och kry för sin höga ålder och uppmärksamt följande skeendet i världen.

myckenhet / Med större prakt och härlighet / Än Salomos dig gläder.

Pingsten var en vacker tid med sol och varma vindar, som bar fram dofterna från myr, skog och äng. Så även denna dag.

Ännu några år fick vi leva i fred. 1935, 1936, 1937 och 1938 var kanske de bästa åren för ormsöborna. Just då såg allt så lovande ut för oss. Vem kunde då ana att slutet var så nära, att våra konfirmander, våra unga män snart skulle ut i ett världskrig och flera

Lydia Pöhl

”Dag för dag”

Här nedan återges ett parti ur Lydia Pöhls dagbok från sommaren 1941. Hj. (Hjalmar) och Ivar, som nämns, var hennes söner. Hennes man, Hans Pöhl, dog 1930.

Neeme Ruus, som nämns under 28 juli, var en svensktalande medlem av den sovjetestniska regeringen, före kriget väl känd av svenskarna i Dorpat.

Den 22 juni 1941 gick tyska trupper över gränsen till Sovjet. Någon vecka in i juli hade de södra Estland i sin hand. När de efter en snabb framryckning nådde upp till Pernau, beslöt ryssarna rymma fältet (se nedan 9 juli). De estniska makthavarna organiserade emellertid motståndet mot tyskarna, och det dröjde ytterligare ett par månader, innan Estland i sin helhet besattes av tyskarna.

Kring Ormsö, där Lydia Pöhl då bodde, förekom stridshandlingar innan ön erövrades av tyskarna under aktivt deltagande av ormsöbor, bl a Kustbons nuvarande redaktionssekreterare Hugo Mickelin.

Red

Juni 1941

22. ”På min Gud i liv och döden, har jag min förtröstan satt. Han skall hjälpa mig ur nöden, och mitt hjärta är då gladt. Han den endes kraft förtager — och sitt barn ur faran drager.”

I dag morgon kl 4 förklarade Tyskland krig till Ryssland. I går d 21 var det årsdag — då ryssarna togo makten — deras timme — som Stenholm (talitaja) uttryckte sig, att nu var kommen — var kort. Önskvärt vore — att deras helvete blev lika kort — så Gud finge öppna deras ögon och hjärta för det *sanna, goda, ädla!*

23. Skotten börja redan dundra i den tidiga morgonstunden — Mot vem riktas de? — mot människor! Är en människa som med stor möda har kämpat sig fram — för att bli något — verkligen inte mera värd än en bombskärv? Hemskt! Brutalt!

Hatet — avunden — har satt sin låga prägel på denna världens vise och kloke. Skynda till vår hjälp — o Gud!

25. Det dundrar — flygare bombarderar flottan mellan ”Wormsö” — ”Dagö”. Du stackare som i dag hädade Gud i Revals ”Radio” — skall nog få se att Gud har allmakten. Fast djävulen för tillfället — med sina medarbetare — av vilka du är en bland de störste — synes ha stormakten — så utför Gud ändå sitt rikes framgång på underliga vägar.

I dag reste Hj. till Hapsal — må avskedet snart förvandlas till en välkomsthälsning! ”Huru gott är det ej att få säga — vårt liv står i Frälsarens hand.”

27. Var stilla min själ och förbida! ”Herren hjälper, sjöng ”Kung David” — Så jag även sjunga vill.”

av dem aldrig mera återvända till sin hembygd, att vår kyrka snart skall stå tom och övergiven. Så också med byarna, stugorna, åkrarna . . . Just när vi efter sekler av möda och förtryck äntligen nått fram till oberoende, kom ånyo ofreden över oss.

Vi var femtiotre konfirmander, som samlade in till en gåva åt konfirmandläraren; Hugo Mickelin som äldste konfirmand tog båten över till Hapsal och överlämnade efter återkomsten till kyrkoherden Hjalmar Pöhl en väggklocka, som därefter hängde i prästgårdens ”sal”.

Vår unga präst blev den siste prästen

på Ormsö. 50 år är en lång tid i människans liv. Leden 1930-talet börjar tunnast ut. Hjalmar Pöhl rycktes hastigt bort redan 1964, endast 56 år gammal.

Men ännu finns många kvar från konfirmationen 1935. Vi är pensionärer nu, men i minnets värld förblir allting oförändrat, konfirmanderna och prästen evigt unga. Ett vackert minne. Kanske är det först nu, i mogen ålder, vi har tid att begrunda kyrkans lära och våra öden . . . Vi blev ju den återförenande generationen och fick uppleva all den smärta, men också glädje, som hör till så stora händelser. Ringen är sluten.

Hans Selin

I dag reste ryska familjen bort. Ensam i bostaden med Maria.

”Min nöd han förstår — där ensam jag går —

En trognare vän jag ej fann.”

”Gud är min starkhet”, med dessa ord vaknade jag i dag, även i ”Dagens lösen” står det: ”I skolen allenast träda fram och stå stilla och se på, huru Herren frälser eder.” 2 Krön 20:17.

Tänk så härliga löften!

”O dana ock mig till en rätt missionär — ett vittne för sanningens ord.” Hjelpe Gud — att mina innevånare få sin man välbehållen tillbaka från kriget — och så lära känna att där finns en levande Gud i stället för ”avguden Stalin” — djävulens största redskap i världshistorien.

29. ”Du är densamme i dag som i går.” Hav vakt omkring vårt hus — vår hela Ö! ”En tillflyktsort är urtidens Gud — och nedåt sträcka sig hans eviga armar.”

30. En ny dag — natten förflöt lugnt med änglavakt omkring oss. Nu är det kväll — telefonen togs — Radion togs! — —

”Led milda ljus — i dunkel dimfylld värld —

Led du mig fram.”

”Jag vill ej se — ett steg är nog för mig.”

Juli 1941

1. Jord och hav bäva — det surrar likt bruset av ett vattenfall. Du är densamme i dag som i går — och jag vill lägga mig trots allt ty du är mitt beskärm och fasta borg!

2. Nu är det tio dagar sen kriget började — det känns som en evighet — ty det okända — osäkra — ingen Radio — vill föra en ur fattningen. Inte vore jag den jag i dag är — om jag inte hade min Gud! Båtarna bombarderas dagligen — vilka ligga bakom ”Rompo passjana”. Vi ligga i krigslinjen, ty flygarna komma från nordost.

”Huru gott är det ej att få säga —

Mitt liv står i Frälsarens hand.”

Folk samlar ihop och gräver ner — men jag fick ordet emot mig: ”Allt vad du försöker vara och göra i din egen kraft, genom egna bemö-

Ormsö kyrka vid ärkebiskop Söderbloms besök 1922.

Foto Rambach

danden — och egen förmåga — skall ovillkorligt misslyckas.”

Hjelp mig o Gud att förbli stilla!

3. ”Han själv skall mig bevara — Hans nåd är alltid ny — Ty hotar någon fara — till honom vill jag fly.”

Med dessa ord vaknade jag i dag morgon — och de skola bära mig dagen igenom — tills jag får skåda i verklighet hans beskyddande makt.

På morgonen tidigt kom någon till mitt fönster och berättade att alla lärare med fam skulle bli flyttade till ”Babel” — — — efter några minuter stod en soldat bakom fönstret och begärde att släppas in. Jag hann blott tänka: Gud vare mig nådig!

Huru det kändes — kan ej förklaras — blott erfaras!

När jag öppnade — stodo tre utanför — och bland dem ”Rudenko” min fiende (i stället för honom, tog jag en annan i bostaden). På gården voro flera — och så blev det undersökning i alla vrår.

Föregivningen var — att söka efter Berggrens pojkar. Sökningen försiggick blott hos mig — inte i andra hus.

4. I dag natt kunde vi blott stanna i bädden en timme — ty dundret började och det kändes hemskt. Nu är det kväll och jag lägger mig med denna trygga visshet — att den Gud som hjälpt mig alla dessa svåra år — skulle han nu svika mig? — Nej och åter nej!
5. Natten förflöt lugnt. Såg i en estnisk tidning överskriften:

”Segern är vår ty vi kämpa för rättvisan.”

Blott en högre makt — som ej erkännes av dem — kan bedöma rättvisan.

Har även tänkt på Sverige som blandat sig i faran — men jag antager att de handlat efter samvetets röst — — — ”Skola stenarna ropa i vårt ställe?” — Vi skola vara Guds medarbetare!

6. Läget blir för varje dag mera spännande, — ty det blir alltid något nytt. O Gud — giv oss kraft att hålla ut i tro på din makt! — Stärk nerverna! ”Den som är fast i sitt sinne — åt honom bevarar du frid.” Jag tror — hjälp min otro!
7. ”Vid ordet jag vilar med ro i mitt sinn — Och jag fruktar ej mera, jag vet han är min.”

Dagens text lyder: ”Jag vill vara med dig.”

Och han har varit med — alla dessa skräckdagar! ”Han är densamme.” Sen en vecka, vistas Öns unga folk på skogen — vilken risk! — Men han själv säger: ”Jag vill vara med dig.” Och det har han även gjort, inte en enda har kunnat skadas — fast de sökt och skjutit. ”Änglavakt”.

”Det kan till och med komma en vinning av nöden — emedan den visar nya sidor av Kristi frälsande nåd.” ”Dag för dag” säger: ”Svårigheter möta oss för att uppenbara vad Gud kan göra till svar för den tro, som beder och arbetar.” Vilka trösterika ord!

8. Sov lugnt till kl 5 — fast dundret pågick hela natten. Morgonen är

härlig — men dundret hemskt! Kulorna äro ej riktade mot lejon och björnar — utan mot folk. Otroligt — men ändå sant!

”När dagens ljus du döljer — Och vilans timme slår, Mig samma kärlek följer — i dag — liksom i går.”

9. ”Den som är fast i sitt sinne — bevarar sin frid.”
Vad jag är tacksam mot min Gud som genom sina ord och löften förhindrat mig att själv taga något steg till mitt beskydd.
Vilken nåd Gud har bevisat vår Ö — oss ovärdiga — är något enastående! Må vi förstå tacka honom på rätt sätt — ty att vi har blivit skonade — är ej vår förtjänst. Vem kunde i går kväll tro — att *de fruktade* skulle lemna oss på natten — en natt som hade blivit en av de hemska — — — planen för massutsläpning! — — — Trots allt — sov jag lugnt och möttes av en strålande nådedag — glad att jag låg ännu i min egen bädd — vad ännu mer? ryssarna hade lemnat oss — fick själv bud att bryta upp. Det blev en helgdag i dubbelt mått — ty vi sluppo även ”förödelsens styggelse” som de lovat oss före sin egen flyttning. *Gud är underbar!*
10. Oroas ej i dag — utan vänta tills i morgon — då blir det aldrig tillfälle för oro.” *Tack för i dag!*
11. Nu är det morgon kl 7 — en strålande sommardag, — vad bär den i sitt sköte? När randas vår befrielsesdag från det kommunistiska våldet och tyranneri? Vilka dagar vi genomlevat — sen d 22 juni — skola aldrig glömmas. ”*Jag hjälper dig*” är tillräckligt för alla närvarande händelser — och för allt som i den okända framtiden kan komma att inträffa.
”*O släpp ej din trosblick från Jesus — när ängslan din själ griper fatt,*
Ty smärtornas man — bevara dig kan — Och leda i mörkaste natt.”
Jag vill lägga mig med Änglavakt!
12. O Gud — låt ej sådana skrämnskott få taga mig min frimodighet och bära mig från ”röda havets” strand — till ”Maras” beska vatten! — Du känner våra fienders planer — att det är slut med vår Ö i dag kväll kl 6. Må vi ej glömma

Ormsö var under mellankrigstiden ett semesterparadis.

att du har allmakten. Vi har hittills
erfarit din Änglavakt — *Du är
densamme!*

*”Tro när dig världen förföl-
jer —*

*Med dig i ugnen het
vandrar en Gudason här-
lig —*

Prövade själ det vet.”

Låt ej min omgivning förhindra
mig till en fullkomlig tillit — ty en-
dast du har makten att bevara vad
vi äga (alla gräva ner i jorden).

*”Han sjelv skall mig bevara —
hans nåd är alltid ny —*

*Ty hotar någon fara — till ho-
nom vill jag fly.”*

Det är en lefvande Gud som har
gått vid min sida i 40 års tid — jag
som har så många bevis på hans
närvaro — — — skulle han i dag
svika mig? Nej och åter nej! —
Med den Osynlige för mitt öga —
vill jag i tron härda ut! —

Kväll: Nu finns där kanske ingen
— eller några få som sova i sina
hem. Jag tager dig o Gud på löften
och går till vila. Var som en elds-
mur omkring hela ön — avvänd
varje kula som är riktad emot oss,
— bevara mig även för onödiga
skrämskott.

*”Frukta icke ty jag är med dig —
sök icke hjälp hos andra — ty jag*

*är din Gud! Jag stärker dig — och
hjelper dig — och stödjer dig med
min rättfärdighets högra hand.”*

*”Låt vår oväns hjärta böjas —
av försonlighetens bud!*

*Och vår suck för honom höjas
— hör oss milde Herre
Gud.”*

Flottan skulle bombardera Ön och
vad som ännu skulle bli kvar —
skulle de komma och dräpa med
svärd. Orsaken var att ryssarna
hade ljugit att de lemnat hit 100
jaktgevär som Wormsöbor hade
stulit; — vidare — för dem som
gömde sig på skogar och ej voro
fram till den angivna tiden — kl 6
på kvällen.

13. Söndags morgon. Tack gode Gud
för nattens vila; — ingen fick störa
den. Ty när Gud är för oss — kan
ingen vara emot oss.

Tänk — att ha förbund med den
allsmäktige härskarornas Gud!

*”Jag ser de skatter som han har —
och ser att Gud är underbar!*

*Ty hela vägen han mig för — och
när jag beder han mig hör!”*

Varje dag har något nytt! I dag
kom 150 man från Dagö i stället
för de förra. Hjelp mig att behålla
min trosfrimodighet till din tid är
inne!

14. *”Huru gott är det ej att få säga —
vårt liv står i Frälsarens hand.”*
Med dessa ord vaknade jag i dag
morgon och tänkte tillbaka på li-
vets händelser: På Hullo-backen
fanns folk och kor; — tre kor blev
skadade av bombskärvor — alla
folk bevarade. Guds beskyddande
hand var emellan.

Öppnade dagens textbok: *”Eder
sorg skall förvandlas i glädje.”*
Joh 16:20; vidare: *”Fienderna
som störa eder frid — skola
trängas tillbaka och utrotas.”*
Tänk vilka härliga löften!

Jag nedskrev häromdagarna att vi
ha den *”allsmäktige härskarornas
Gud”* till vår bundsförvandt. Eng-
land och Amerika äro Rysslands
pelare. — Skall Guda-sonen ej
gråta över dessa missionsländer —
likt han en gång grät över Jerusa-
lem — ty de ha blivit djävulens
medarbetare. — Hemskt! — men
sant! — Domen blir ej ute — ty vi
har en rättvis Gud!

*Förbarma dig över vår dim-
fyllda värld!*

15. Ett bud: Tills i morgon måste allt
vara uppgrävt — annars tages det.
Lydnad för Guds befallning ger
frid åt hjärtat; — må jag alltid
hava öppna öron för hans röst.
*”Om vårt hjärta icke fördömer oss
— hava vi frimodighet inför
Gud.”* I Jos 3:21. I dag kom med-
delanden att en Millts (Wormsö-
este) blev skjuten på Nuckö.

17. *”Låt inga mörka moln fördunkla
din stig.”* — säger dagens text.
Trons frimodighet skall förhindra
mig därtill — men — jag slipper ej
tanken på fångarna och de till
”Babel” förda! —

När skall det ljusna? — när får jag
veta vart mina barn befinna sig?
Den jag trodde var nära — har nu
redan 14 dagar gått sen sista häls-
ningen. Trots allt — kan jag ej
släppa trons tag — O Gud — låt
mig ej komma på skam! Min tro är
dig för dyrbar! —

18. *”O släpp ej din trosblick från Je-
sus — När ängslan din själ griper
fatt.”* Ryssarna körde med kul-
sprutor ner till Sviby — skall det
verkligen bli strider här på vår Ö?
— *”Gårdagen är förbi, Morgon-
dagen har jag ej sett — Och i dag
hjelper Herren — likt i går.”*
*”Jag vill ej se — ett steg är nog för
mig.”*

Skall jag förlora min frimodighet för några kulsprutor? Har min Faders arm blivit för kort att styra dem? — — —

Fly, satan! Gud den Allsmäktige är vår bundsförvandt! —

19. Det stundar nog allvarliga — avgörande dagar — men låt mig ej förlora förtroende till din makt och Faderliga omsorg som hittills har varit så underlig! — Ja, *du förändras ej!*

I dag natt få djur ej vara på marken från "Saxby" till "Norrby" södra sidan om vägen. I dag sänktes tre båtar av flygare. Sju ha nu sänkts, av ögonvittnen, och sju ha försvunnit. Hemskt! folk som önskar leva. — Må de genom händelserna lära bedja till en levande gud — och ej till avguden "Stalin".

20. "Gud vinner seger med sin högra hand och heliga arm."

Gud är trofast!

I själens mörkaste vinternatt vill jag hålla fast vid ovannämnda löfte. Huru länge detta mörker? — Guds hemlighet!

"En strålände morgon är nära — fast natten oss synes så lång." "Var stilla och förbida" — fast det i dag på söndag är fyra veckor.

21. I dag morgon kl 6 var ett av de hårdaste slagen på sjön vid "Rompö". Jag kunde blott bedja för deras själar som famla i mörker. Det är otroligt — men sant — att mitt i Europa finnes hedningar. Guds dom måste komma — det går ej med mindre — ty vi leva fullkomligt i ett hedniskt område — under hedniska lagar. Folk föres bort likt slavar. O Gud, förkorta tiden för dina utvaldes skull!

22. Jag söker skydd under dina vingars skugga. Du säger: "Den som rör vid eder — han rör vid min ögonsten." Sak 2:8.

Härliga löften! Jag har ofta stått framför problem — som varit meniskt sett svårlösta. — Ser jag tillbaka — allt har ordnat sig på bästa sätt — ty det har varit en levande Gud som haft hand om allt. Skulle han nu svika mig? — nej och åter nej!

Jag har lemnat mitt barn åt honom, när han inte hade sett dagens ljus ännu; — han blev en medarbetare i Guds rike — trots fel och brister — han skall ges mig till-

Ormsökvinnna i trädgården.

Foto Per Söderbäck

baka — få uppträda i — hans — Guds tempel — och tacka honom för alla överståndna faror!

"Ty hela vägen han mig för — och när jag beder han mig hör."

Fick som bäst på kvällen underrättelse från Hj. — det är nu 19 dagar sen jag hörde av honom. Vad jag är glad — kan ej förklaras — blott erfaras! "På en så stor beprövad Gud — det lönar sig att tro."

23. Varje dag har något nytt! I dag mobiliserades alla män till 35 års ålder. Giv o Gud, oss mödrar och makar kraft! Hjelp mig att vara fast i mitt sinne och bevara min frimodighet — "när nöden är störst — är din hjälp närmast."

Han har räddat — räddar — och skall i fortsättningen rädda; — ty Han är densamme! Så säker känsla det är — vet — att han ej förändras!

24. I dag morgon började de redan slåss kl 4.30 — då fördes även två Wormsöpojkar till staben som fångar av de mobiliserade. I dag placeras även alla i Hapsal — vart blir Hj. plats? — "Gud har ordnat ock det minsta — som här nere möter mig." — Han ordnar även för mitt barn!

"Huru gott är det ej att få säga — Mitt liv står i Frälsarens hand."

25. Dagens text lyder: "Frukta icke för människor, — låt icke deras hotelse förskräcka dig. Herren är med dig för att frälsa dig. Vål må de strida emot dig, men utan fram-

gång — deras fräcka hotelser skola icke gå i uppfyllelse."

Tänk vilka härliga ord bokens "Författare" har nedskrivit — till tröst åt mig i rätta stunden. *Gud välsigne hans minne!*

26. "Han är min säkra tillflykt i livets ve och väl — Han skall mig aldrig svika — Bevarar kropp som själ." Skall jag förlora min trosfrimodighet för de sjutton båtar — som kommo in i sundet igen?

Himlens och jordens skapare — är vår härförare! — dessa båtar våga ej mer än ett sandkorn för honom.

28. I dag höll Neeme Ruus föredrag här i folkshuset — 6 beväpnade män höllo vakt om honom. Trots vakten — går han bävande sin väg fram — ty de äro blott svaga människor — djävulens medarbetare! — Blott vi som hava Änglavakt kunna gå framtiden tryggt till mötes — utan oro och fruktan — varken dag heller natt. (Skall säga honom när vi träffas.)

"Vår Gud han gör under allena — Hans makt och hans kärlek är stor. Ty vem kan väl honom förmena — Att hjälpa en själ vilken tror."

29. Stilla min själ — snart randas våren för din vinternatt! Fast dörarna äro stängda — är vägen uppåt alltid fri! Närvaron är uppfylld av ängslan och framtiden mörk och ogenomtränglig; — men Gud sitter vid ratten, så att inga skrämnskott för de mina — få be-

röva mig lugnet och förjaga min frimodighet.

30. Hjälp mig min Gud — att se frestaren på avstånd — vaka och bedja — ty han vill så gerna under dessa svåra tider föra mig till *"Maras beska vatten."* "Jag vill hava Jesus med mig — Ty min tro den är så svag."
Korparna förde på Guds befallning mat åt "Elia" — skulle han låta min Hj. svälta? ! —
I går kväll fördes läkaren med lilla barnet på armen — mellan fyra ridande soldater till Staben. Det var ett skrämskott för oss åskådarna. Han misstänktes att ha givit gift, i stället för medicin åt en soldat.

Augusti 1941

1. Rykten — Skall min Hj. ej mera finnas bland de levande? — O Gud — denna tanke kan ej vara sann! — Jag säger dig på löften jag nedskrev d 22 juli och vill även hålla fast vid dessa ord:

*"Oroas ej i dag — utan vänta tills i morgon —
Då blir det aldrig tillfälle för oro."*

Han har aldrig ännu låtit mig komma på skam — "Han har räddat — räddat — och skall även framdeles rädda." Var ock Hj. nu befinner sig — är han under den Allsmäktiges beskydd. Var stilla min själ och förbida — ty det är **själens vinternatt!** Det är mig nog — att min Gud vet vart mina barn befinna sig.

2. Kriget föres på indiansätt. Natten smyga sig patruller ut och försöka överraska folk i skogar. Midt i Europa äro vi omringade av hedningar. Den osäkra känslan både dag och natt — är hemsk!

De som kallas våra fiender — skola vara våra befriare. Vi äro nu snart 6 veckor under kulregn — bomber ha kastats, så att jorden blev uppgrävd till 12 fot; — åtta hästar med folk voro i närheten — men ingen blev skadad. Det dundrar i luften likt åskan utan uppehåll — det närmar sig målet — fast långsamt.

"Jag vill taga min tillflykt under Guds vingars skugga — tills det onda är förbi! — Han är min tillflykt och min borg — min Gud på vilken jag förtröstar — ty han står

Familjenytt

Födda

Andreas Karl-Erik, född den 2 augusti 1984, son till Åsa och Ulf Åkerblom, Uppsala

Niklas, född den 11 oktober 1984 i Östersund, son till Anita och Anders Sandell

Döda

Katarina Bergström, född Bergström den 23 januari 1909 på Ormsö, avled den 10 april 1985 N Lagnö, Gustavsberg

Claudia Böhm, född Boitsov den 7 mars 1918 på Nuckö, avled den 3 mars 1985 i Hallstahammar

Emilia Dahl, född Taneli den 8 september 1900 i Narva, avled 1985 i Norrköping

Leontine Engblom, född Kreisveg den 25 september 1907 i Korkis, avled den 19 april 1985 i Uppsala

emellan mig och allt ondt och farligt! — Var stilla — o var stilla — min själ!

3.

Söndag.— *"Förfäras ej du lilla hop — fast fiendernas larm och rop —
Från alla sidor skalla! — De fröjdas åt din undergång —
Men deras fröjd ej varder lång — Ty skall ej modet falla."*

Med denna vers vaknade jag i dag morgon — vad det känns tryggt att ha en Gud till beskyddare!

4.

Gack bort satan! — Börja ej oroa mig igen! "All oro och sorg vike fjerran *På Guds den allsvåldiges bud.*" — "De andra må sucka och kvida — Men du som har Gud vid din sida — Dig höves blott lovsångens ljud."

Tack för trösten i rätta stunden! — Skall det blott vara "Novellförfattarens" berättelser som få ett lyckligt slut? — Nej! — jag har en Gud som förfogar över allt! — Min mörkaste natt — skall förbytats i ljusaste dag!

Fortsättning följer

Olof Ivar Fagerros, född den 7 januari 1935 på Ormsö, avled den 23 februari 1985 i Stockholm

Hulda Luther, född den 5 juni 1899, avled den 12 juni 1984

Sven Erik Olsson, född den 7 juli 1923 i Pernau, avled den 7 mars 1985 i Arosa, Schweiz

Paulina Ragnar, född Viberg den 4 februari 1906, avled den 27 juni 1984 i Stockholm

Olga Vilberg, född Bertelson den 1 april 1908, avled den 29 mars 1985

Vår käre

Anders Engström

* 4 februari 1907

har i dag lämnat oss.

Bromma 29 mars 1985

SYSKON, SLÄKT
och många vänner

*När sjukdom härjar
i människans kropp
Och åter till hälsa
ej mer finnes hopp
Vi måste i döden
befrielse se
För vad har av glädje
då livet att ge*

Min älskade Maka
vår kära Mor

Elvine Mählberg

född Sandberg

* 26 april 1905 i Rickul

har i dag hastigt lämnat oss, samt övrig släkt och vänner.
Älskad — saknad.

Berga, Hallstahammar 21 april 1985

JOHANNES
VERNER
ARNE — SEETAH
Barnbarnen

*Tyst och stilla har Du levat
Tyst och stilla Gick du bort
Vi Ditt minne älska, vörda
Vila nu i Frid*

Vår älskade Bror
Oskar Friberg

* 28 oktober 1911 på Ormsö
har stilla insomnat.
Sörjd och saknad.
Stockholm 24 februari 1985

Syskonen
LARS, AGNETA
och GERTRUD
Svägerskor, Svågrar
Syskonbarn

Släkt, vänner och grannar

*I minnet Du lever
Du finns alltid kvar
I minnet vi ser Dig
Precis som Du var.*

Vår älskade Faster

Paulina Jakobsson

* 4 februari 1897 i Rickul
har i dag hastigt lämnat oss i djup sorg
och saknad.
Eskilstuna den 22 mars 1985

Syskonbarn och syskonbarnbarn
Släkt och vänner

*Tyst och stilla har du levat
Tyst och stilla gick du bort
Vi ditt minne älska, vörda
Vila nu i Frid*

Vår käre Broder

Alexander Schönberg

* 3 januari 1906 i Rickul
† 30 januari 1985

Sörjes av syskonen
Rudolf och Hilda
Brorson och svägerska

*Så tag mina händer
Och led du mig
Att saligt hem jag länder
O Gud till dig*

Min älskade Make
vår Far, Morfar — Farfar

Johan Björkman

* 16 december 1906 på Ormsö
† 15 april 1985 i Eskilstuna

AGNETA
Barnen
Barnbarn
Barnbarns barn
Släkt — vänner
Salemförsamlingen

*Mitt hem är där på den andra stranden
Där livets timglas ej runnit ut
Och ej till avsked man räcker handen
Ty himlens glädje tar aldrig slut*

Vår Far

Johannes Tennisberg

* 6 januari 1900 i Höbring
† 25 mars 1985 i Upplands-Väsby

Barn
Barnbarn
Övrig släkt och vänner

*Flitig så länge krafterna räckte
I arbetets glädje du levde ditt liv
Somnat när sjukdomen livslågan
släckte
Tacksamt vi önska dig vila i frid*

Min kära Mor
vår Farmor och Mormor

Olga Westerby

* 22 januari 1892
† 9 mars 1985

ALINE-ROSINE
Barnbarn
Barnbarns barn
Syskon och syskonbarn
Släkt och vänner

*Tack för allt Du givit
Tack för allt Du var
Innerst i våra hjärtan
Du alltid lever kvar*

Födelsedagar juli—september 1985

100 år

Else Treugut, född von Schwartz den 6 augusti 1885, Rickul

90 år

Katarina Bergström, född Alström den 17 augusti 1895, Ormsö
Herman Hamberg, född den 20 september 1895, Rickul

85 år

Katarina Åkerman, född Kornblom den 16 juli 1900, Ormsö
August Stahl, född den 17 juli 1900, Rickul
Gertrud Lundkvist, född Bergström den 3 augusti 1900, Ormsö

Johanna Dyrblom, född Vapper den 8 augusti 1900, Nuckö

Olga Blomberg, född Koinberg den 14 augusti 1900, Rickul

August Stahlman, född den 20 augusti 1900, Nuckö

Axel Seffers, född den 31 augusti 1900, Nuckö

Hilda Loorand-Vestersten, född Fabel den 3 september 1900, Reval

Johannes Niinemets, född den 9 september 1900, Vippal

Johanna Aman, född den 22 september 1900, Nuckö

Olga Barud, född Vabi den 25 september 1900, Reval

Rosalie Kask, född Adelman den 29 september 1900, Nuckö

80 år

Karin Pöldroo, född Boman den 3 juli 1905, Reval

Elfride Kungla, född Söderman den 6 juli 1905, Vippal

Johannes Villman, född den 11 juli 1905, Reval

Ingeborg Grave, född Masing den 12 juli 1905, Reval

Elvine Granback, född Heldring den 21 juli 1905, Rickul

Axel Lundgren, född den 28 juli 1905, Nuckö

Bruno Jöers, född den 4 augusti 1905, Rickul

Maria Gäddman, född Storholm den 8 augusti 1905, Ormsö

Johannes Mählberg, född den 14 augusti 1905, Rickul

Hans Kyrkslätt, född den 15 augusti 1905, Ormsö

Helena Ellerbusk, född Mass den 18 augusti 1905, Runö

Mary Silver, född Kalju den 25 augusti 1905, Baltischport

Evald Heinrich Pisa, född den 28 augusti 1905, Dagö

Ida Alkvist, född Oljum den 11 september 1905, Ormsö

Johanna Söderholm, född Friman den 15 september 1905, Nuckö

Rosalie Renni, född Palmkron den 28 september 1905, Vippal

75 år

Irene Treiberg, född Blomberg den 10 juli 1910, Rickul
 Amalia Kärman, född Hansson, den 13 juli 1910, Nuckö
 Anders Aspelin, född den 20 juli 1910, Ormsö
 Isak Österman, född den 26 juli 1910, Runö
 Dagmar Auger, född den 29 juli 1910, Sakku
 Anders Ahlberg, född den 2 augusti 1910, Ormsö
 Maria Magdalena Nee, född Lönnlund den 11 augusti 1910, Runö
 Marta Schönberg, född Kantberg den 16 augusti 1919, Vippal
 Maria Lundberg, född Friberg den 21 augusti 1910, Rågöarna
 Rudolf Koppelman, född den 2 september 1910, Neve
 Agneta Fält, född den 3 september 1910, Ormsö
 Sigrid Viksten, född den 5 september 1910, Reval
 Elfride Johanna Nilsson, född Grönlund den 10 september 1910, Rågöarna
 Maria Christine Heyman, född den 13 september 1910, Rickul
 Alfred Vesterblom, född den 23 september 1910, Nuckö
 Lars Nyman, född den 28 september 1910, Ormsö

70 år

Salme Bollman, född den 7 juli 1915, Reval
 Voldemar Borrman, född den 10 juli 1915, Rickul
 Ellen Pelmas, född Tomingas den 15 juli 1915, Reval
 Viktor Kaiu, född den 16 juli 1915, Reval
 Endel Vasur, född den 24 juli 1915, Reval
 Erik Werner Schönberg, född den 28 juli 1915, Reval
 Ellen Heldring, född Stenman den 11 augusti 1915, Nuckö
 Alexander Ahlberg, född den 18 augusti 1915, Rickul
 Hans Georg August Andresen, född den 25 augusti 1915, Reval
 Johanna Mählberg, född Jakobsson den 9 september 1915, Rickul
 Elvine Jönsson, född Nilsson den 14 september 1915, Rickul

65 år

Linda Aline Greisman, född Engman den 3 juli 1920, Nuckö
 Edla Agneta Alun, född Fahrman den 5 juli 1920, Nuckö
 Katarina Andersson, född Runestam den 9 juli 1920, Runö
 Manfred Bernhard Brun, född den 11 juli 1920, Nuckö
 Hilda Ingeborg Ojaste, född Lindström den 18 juli 1920, Ormsö/Nuckö
 Gunnar Viksten, född den 19 juli 1920, Nuckö
 Hulda Vallsköld, född Lindström den 23 juli 1920, Runö

Laine Klaman, född Nyman den 25 juli 1920, Reval/Korkis
 Fridolf Borrman, född den 1 augusti 1920, Rickul
 Harry Ernst Aring, född den 9 augusti 1920, Reval
 Alfons Berg, född den 15 augusti 1920, Reval
 Katarina Nyholm, född den 22 augusti 1920, Ormsö
 Ivar Valfrid Brunberg, född den 31 augusti 1920, Rickul
 Arnold Kilk, född den 31 augusti 1920, Pühajärve/Korkis
 Lars Nordbäck, född den 2 september 1920, Ormsö
 Ingvald Ingemar Ekman, född den 8 september 1920, Rickul
 Helena Nordgren, född den 9 september 1920, Runö
 Arnold Rudolf Brandt, född den 14 september 1920, Nuckö
 William Karl Freiberg, född den 16 september 1920, Nargö
 Oskar Gottfrid Vesterman, född den 18 september 1920, Rickul
 Johannes Erich Ribohn, född den 29 september 1920, Nuckö
 Elvira Peedu, född Ribohn den 19 september 1920, Nuckö
 Katarina Landman, född Ahlberg den 25 september 1920, Ormsö
 Lars Sarberg, född den 27 september 1920, Ormsö
 Lilly Aune Aurora Amberman, född den 28 september 1920, Hapsal

60 år

Rita Ingeborg Holmberg, född Rosen den 16 juli 1925, Reval
 Samuel Albert Timmerman, född den 17 juli 1925, Nuckö
 Alrik Bertil Viberg, född den 17 juli 1925, Rickul
 Manfred Link, född den 18 juli 1925, Nuckö
 Lennart Stahl, född den 19 juli 1925, Rickul
 Maria Hilda Nyman, född den 30 juli 1925, Ormsö
 Alfred Nordbäck, född den 1 augusti 1925, Ormsö
 Walling Okerman, född den 1 augusti 1925, Rickul
 Alma Olsson, född Grönman den 13 augusti 1925, Ormsö
 Elvine Dagmar Smedberg, född Malvik den 14 augusti 1925, Ormsö
 Ivar Lars Storholm, född den 14 augusti 1925, Ormsö
 Erik Heino Schmidt, född den 15 augusti 1925, Nargö
 Harry Seffers, född den 21 augusti 1925, Reval
 Emil Rosenblad, född den 30 augusti 1925, Ormsö
 Axel Hjalmar Lundström, född den 31 augusti 1925, Ormsö
 Edvard Johannes Beckman, född den 8 september 1925, Ormsö
 Eva Elisabeth Steffensson, född Smens den 8 september 1925, Runö

Armide Elsa Lillemets, född Gineman den 9 september 1925, Nuckö
 Ivar Gottfrid Koinberg, född den 10 september 1925, Rickul
 Albert Vesterby, född den 11 september 1925, Rickul
 Einar Hamberg, född den 12 september 1925, Rickul
 Matteus Albert Ekman, född den 14 september 1925, Rickul
 Signe Elsa Ingrid Davidsson, född Hamberg den 19 september 1925, Ormsö
 Agneta Alide Nyström, född Söderlund den 19 september 1925, Ormsö
 Katarina Fält, född Grönman den 20 september 1925, Ormsö
 Helga Vilhelmine Hellman, född Ribon den 25 september 1925, Nuckö
 Alice Leontine Kälavee, född Ribohn den 25 september 1925, Nuckö
 Lydia Haglund, född Söderlund den 26 september 1925, Ormsö
 Ingrid Gunhild Besterman, född Sedman den 28 september 1925, Nuckö
 Ilse Silvia Poulsen, född Reets den 29 september 1925, Nuckö

50 år

Nikolai Vestersten, född den 8 juli 1935, Reval
 Lilia Engman, född den 13 juli 1935, Nuckö
 Ivar Alros, född den 15 juli 1935, Ormsö
 Olle Lagman, född den 23 juli 1935, Rickul
 Sture Sigfrid Luks, född den 26 juli 1935, Rickul
 Signe Ingeborg Enkel, född den 29 juli 1935, Ormsö
 Helvi Niinemets, född den 29 juli 1935, Neve
 Jack Peetre, född den 29 juli 1935, Pernau
 Astrid Mitman, född den 13 augusti 1935, Nuckö
 Astrid Elin Vahlberg, född den 19 augusti 1935, Ormsö
 Bertil Johannes Björk, född den 21 augusti 1935, Runö
 Elna Elvira Lindbom, född Granberg den 4 september 1935, Rickul
 Marita Ingeborg Stahl, född den 6 september 1935, Rickul
 Sven Hallman, född den 7 september 1935, Rickul
 Rein Ömblus, född den 9 september 1935, Reval
 Sylvia Jolander, född Jürgensman den 12 september 1935, Nuckö
 Werner Gottfrid Mählberg, född den 13 september 1935, Rickul
 Gunnar Johannes Dykström, född den 15 september 1935, Runö
 Algot Gottfrid Nee, född den 17 september 1935, Ormsö
 Albert Ernst Vesterberg, född den 25 september 1935, Rickul
 Ingrid Resti, född den 28 september 1935, Reval
 Gunhild Ingeborg Kopparberg, född den 29 september 1935, Rickul
 Henrik Nee, född den 29 september 1935, Ormsö